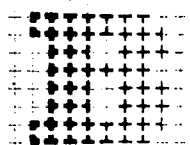

kwartaal

1

jaar

1982

Kwartaaloverzicht binnenlandse veiligheidsdienst

ministerie van binnenlandse zaken

KWARTAALOVERZICHT

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

1e KWARTAAL 1982

I N D E X K W A R T A A L O V E R Z I C H T 1 e K W A R T A A L 1982

I. ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

Nederland en de USSR: burgers en betrekkingen

II. ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN

De Sowjetrussische wetenschappelijke Raad voor "vrede-
onderzoek"

De CPN en "Hoe nu verder met de anti-Kernwapencampagne"

CPN en Feminisme

III. MINDERHEDEN - ACTIVISME - TERRORISME

De anti-militaristische actiegroep "Onkruid"

Palestijnse terreuractiviteiten in West-Europa

I. ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

NEDERLAND EN DE USSR: BURGERS EN BETREKKINGEN

Op 7 november a.s. is het 65 jaar geleden dat in het toenmalige Petrograd de Russische revolutie uitbrak. Een van de gevolgen hiervan was dat de onderdanen van het Russische rijk de hoedanigheid van Sowjetburger kregen. De in 1977 van kracht geworden Grondwet van de USSR spreekt over "burgers van de USSR". Volgens artikel 33 van deze Grondwet "genieten de burgers van de USSR in het buitenland bescherming en steun van de Sowjetstaat".

Hieronder wordt eerst ingegaan op een aantal aspecten van dit burgerschap. Daarna volgt een korte terugblik op de betrekkingen tussen ons land en Rusland, resp. de USSR. Tot slot volgt een weergave van enkele ervaringen, die Nederland in de afgelopen 65 jaar heeft gehad met binnen haar grenzen verblijvende burgers van de USSR, met daarin verwerkt enkele proeven van de voorlichting, die deze burgers in de USSR over Nederland krijgen.

Het burgerschap van de USSR

Het "Civis Romanus sum" *) was gedurende de eerste twee eeuwen van het Romeinse keizerrijk een uitspraak, welke in de Romeinse wingewesten bescherming bood tegen veel willekeur. De daar verblijvende Romeinen werden veelal met égarde behandeld, want achter hen stond een machtig rijk. Andere grote rijken hebben later eveneens getracht hun in het buitenland verblijvende burgers een bescherming te bieden, welke ver uitging boven wat burgers van kleine landen konden verwachten. De Britse minister PALMERSTON gebruikte in 1850 de woorden "Civis Britannicus sum" als een motief voor het optreden der Britse vloot tegen Griekenland, omdat in dat land een Brits onderdaan in zijn rechten was gekrenkt.

Alhoewel grote landen wegens dreigende internationale consequenties de eigen burgers niet meer op de wijze kunnen beschermen als vroeger het geval was - het voorbeeld van de Amerikanen in Iran is duidelijk genoeg - streeft men er toch naar hun positie in het buitenland zo sterk mogelijk te maken. Een land, dat zijn burgers in het buitenland niet de nodige rugdekking kan geven, lijdt gezichtsverlies in de internationale politiek.

*) "Ik ben een Romeins burger"

Het bovenstaande geldt ook voor de Sowjet-Unie en haar onderdanen. Dezen worden ervan doordrongen dat het een voorrecht is een burger van de USSR te zijn.

Artikel 59 van de Grondwet legt hen o.a. de plicht op om "met waardigheid de hoge titel van burger van de USSR te dragen". Burger van de USSR betekent niet alleen dat men onderdaan van een bepaalde staat is, het betekent ook dat verwacht wordt dat men "de regels van de socialistische gemeenschap in acht neemt".

Artikel 6 van de Grondwet noemt een belangrijk uitgangspunt daarvoor, luidende: "De leidende en richtinggevende kracht van de Sowjetmaatschappij en de kern van haar politieke systeem en van de staats- en maatschappelijke organisaties is de Communistische Partij van de Sowjet-Unie."

Het burgerschap van de USSR is dus niet slechts geografisch en ethnologisch, maar ook ideologisch bepaald.

Artikel 33 van de Grondwet bepaalt dat de grondslagen van het Sowjetstaatsburgerschap en de wijzen van het verwerven en verliezen hiervan zijn vastgesteld in de wet op het staatsburgerschap van de USSR.

Bedoeld wordt hier de wet van 1 december 1978, in werking getreden op 1 juli 1979. De bepalingen van deze wet verschillen niet zoveel van de wel zeer summiere vroegere wet, welke van 19 augustus 1938 dateerde. Bij raadpleging van de wet valt op, dat het niet eenvoudig is de hoge titel van burger der USSR kwijt te raken als men er geen prijs meer op stelt. Noch een langdurig verblijf in een ander land, noch het verkrijgen van een andere nationaliteit door naturalisatie leidt tot verlies van het USSR-burgerschap. Hetzelfde geldt bij huwelijk met een vreemdeling of adoptie door een vreemdeling. Dit verklaart al meteen waarom het aantal burgers van de USSR in Nederland, gezien door de bril van de Sowjetwetgeving, veel groter is dan blijkt uit de vreemdelingenregistratie in Nederland. Zo zijn b.v. de van origine Russische vrouwen, voor de Sowjetwetgeving burgers van de USSR, terwijl zij hier de Nederlandse nationaliteit hebben verworven. Volgens de letter van de Grondwet der USSR kunnen al deze Nederlanders, die tevens burger van de USSR zijn, dan ook recht doen gelden op bescherming en steun van de Sowjet-Unie, maar bestaat voor hen daarnaast de verplichting, neergelegd in artikel 62:"de belangen van de Sowjetstaat te beschermen en bij te dragen tot de versterking van de macht en de autoriteit van de staat". De wet van 1 december 1978 zegt in de aanhef dat

de burgers:..."de hoge status van burger der USSR waard moeten zijn, de belangen van de Sowjetstaat moeten bewaken, zijn kracht en aanzien moeten helpen opbouwen en trouw moeten zijn aan het socialistische vaderland". Deze wet gaat zelfs zo ver, dat zij niet erkent dat al deze mensen naast het Sowjetburgerschap ook de Nederlandse nationaliteit bezitten. Artikel 8 van die wet zegt nl. letterlijk: "Van geen USSR-burger zal worden erkend, dat hij een vreemde nationaliteit bezit".

De toepassing van al deze voorschriften in de praktijk heeft tevens tot gevolg, dat burgers van de USSR in het buitenland verzekerd kunnen zijn van de interesse, die bepaalde mensen van hun ambassade of consulaat voor hun doen en laten zullen hebben, ook al vinden zij die interesse niet prettig. Zo ondernemen inlichtingenofficieren, verbonden aan de "KR-lijn" van de legale KGB-rezidentura, de "lijn" die zich bezighoudt met contra-inlichtingenwerk, acties, die tot doel hebben het onderkennen van tegen de Sowjet-Unie of haar ambassade gerichte activiteiten van b.v. de westerse inlichtingendiensten.

Tot deze "lijn" behoort ook een zogenaamde SK-officier. Deze houdt toezicht op de Sowjetkolonie, welke wordt gevormd door de in het betrokken land wonende burgers van de USSR.

In landen met een groot aantal emigranten kan aan de KR-lijn ook nog een EM-officier verbonden zijn voor activiteiten met betrekking tot deze emigranten. Emigranten zijn over het algemeen zij die, zonder het Sowjetburgerschap te bezitten, afkomstig zijn uit thans tot de USSR behorende gebieden.

Verwerving van het burgerschap

Men verwerft het burgerschap door geboorte, adoptie of naturalisatie. Als beide ouders burgers van de USSR zijn dan krijgt het kind dit burgerschap, onverschillig waar het wordt geboren. Als slechts één der ouders burger van de USSR is dan krijgt het kind dit burgerschap als:

- het binnen de USSR wordt geboren;
- het buiten de USSR wordt geboren, maar één der ouders woont in de USSR;
- het buiten de USSR wordt geboren, maar de beide buiten de USSR wonende ouders voor hun kind het USSR-burgerschap kiezen.

Kinderen van ouders, die staatloos zijn of van onbekende ouders, krijgen in het algemeen het burgerschap als zij in de USSR worden geboren.

Kinderen van vreemde nationaliteit krijgen het burgerschap als zij worden geadopteerd door burgers van de USSR.

Naturalisatie of, zoals de wet het noemt, toelating tot het burgerschap geschiedt ten aanzien van hen die in het buitenland wonen door het eerdergenoemde presidium van de Opperste Sowjet van de USSR.

Ten aanzien van personen die in de USSR wonen kan deze toelating ook geschieden door het presidium van de Opperste Sowjet van de Unie-republiek, waartoe de woonplaats van de aanvrager behoort.

Kinderen tot 14 jaar volgen in het algemeen de nationaliteitswijziging van de ouders.

Verlies van het burgerschap

De enige mogelijkheid om in redelijk goede harmonie met de autoriteiten van de Sowjet-Unie het burgerschap kwijt te raken is een verzoek aan het presidium ^{*)} van de Opperste Sowjet om van het burgerschap te mogen afzien. De wet op het staatsburgerschap van de USSR gebruikt hiervoor de term "het verwerpen van het burgerschap" en zegt dat dit verwerpen de bekrachtiging van het presidium behoeft. Het presidium beslist op dit verzoek geheel volgens eigen goedgevallen; men kan dus geen recht doen gelden op inwilliging van het verzoek. Tegen het besluit van het presidium is geen beroep mogelijk.

Als men bedenkt hoe - buiten alle proporties - de Sowjet-Unie en het daar heersende systeem in Sowjetpublicaties worden bewierookt, dan kan men zich voorstellen dat het verwerpen van het burgerschap van zo'n "ideaal" land niet steeds op begrip zal kunnen rekenen.

De wet noemt zelf enkele gevallen, waarin de bekrachtiging niet kan worden verleend, nl.:

- als de betrokken persoon nog onvervulde verplichtingen heeft jegens de staat of eigendomsverplichtingen tegenover de staat, andere burgers of organisaties;

^{*)} Het presidium van de Opperste Sowjet kan worden beschouwd als het dagelijks bestuur van deze volksvertegenwoordiging. De Opperste Sowjet van de USSR komt slechts enkele dagen per jaar bijeen.

- als de betrokken persoon als verdachte terecht moet staan of als tegen hem een rechterlijk vonnis ten uitvoer moet worden gelegd;
- als de verwerping indruist tegen de belangen van de staatsveiligheid van de USSR.

Het verlies van het burgerschap is in uitzonderingsgevallen ook mogelijk doordat het presidium van de Opperste Sowjet iemand het burgerschap ontnemt. Dit kan gebeuren als de betrokken persoon daden heeft verricht, welke de hoge status van een burger van de USSR in diskrediet brengen en schade berokkenen aan het prestige of de staatsveiligheid van de USSR. Duidelijk is, dat we hier aangeland zijn op het terrein van dissidenten, die zich in het westen konden vestigen. Het feit dat schrijvers, kunstenaars en intellectuelen uit eigen beweging hun land de rug toekeren betekent voor de machthebbers een bijna niet te verwerken gezichtsverlies. De renegaat wordt zo zwart mogelijk gemaakt of volledig doodgezwegen. Vroeger had de Sowjet-Unie voor sommige afvalligen of vijanden nog andere middelen achter de hand, tot ontvoeringen en likwidaties toe.

Betrekkingen met Nederland

a. vóór 1917

Nederland had in vroeger jaren reeds ervaringen opgedaan met mensen uit het Tsarenrijk. Rusland werd zelfs eens gedurende vier maanden per brief vanuit ons land bestuurd. Dit gebeurde tijdens de laatste maanden van 1697, toen Tsaar Peter de Grote, na een week in Zaandam te hebben verbleven, als "Baas Pieter" op een werf in Amsterdam-Oostenburg woonde en werkte. Tsaar Peter bepaalde zich niet alleen tot de scheepsbouw. Hij keek door microscopen bij Van LEEUWENHOEK, bezocht anatomische laboratoria, sprak met BOERHAAVE, bestudeerde mechanica bij Van der HEIJDEN en vestingkunde (militaire technologie!) bij Van COEHOORN. Evenals nu waren de Russen toen verzot op de westerse know-how.

De goede betrekkingen tussen Nederland en Rusland bleven ook in de volgende eeuwen bestaan; er waren soms zelfs goede rechtstreekse contacten tussen bewoners van bepaalde plaatsen.

Ook in de Franse tijd en kort daarna waren er contacten. Gedwongen gingen Nederlandse lotelingen mee in Napoleons leger naar Moskou en mee terug over de Berezina. Na het wegtrekken der Fransen kampeerden de Kozakken buiten onze steden.

BIVOUAK DER KOZAKKEN BUITEN DE NUIDERPOORT TE AMSTERDAM OP DEN 1sten VAN SLACHTMAAND 1813.

Toen Koning Willem II in 1840 de regering aanvaardde kreeg Nederland zelfs een van origine Russische als vorstin: 's Konings echtgenote was de vroegere groothertogin Anna Paulowna Romanova, een zuster van Tsaar Alexander I.

Zij introduceerde de Russisch Orthodoxe kerk in Nederland, welke aanvankelijk zelfs in het paleis werd ondergebracht.

b. van 1917 tot heden:

Aan de goede betrekkingen kwam in 1917 abrupt een einde met het uitbreken van de Russische revolutie. De moord op Tsaar Nicolaas II en zijn gezin te Ekaterinenburg ^{x)}, het anuleren door de nieuwe machthebbers

x) Het huidige Sverdlovsk.

van alle schulden aan het buitenland, hun optreden tegen kerk en religie en de vrees voor communistische propaganda in het toenmalige Ned.-Indië, het waren alle onoverkomelijke struikelblokken voor het aanknopen van diplomatieke betrekkingen.

Er kwamen in de loop der jaren wel enkele onderdanen van het oude Tsarenrijk, alsook van de nieuwe Sowjet-Unie naar Nederland, maar er kwam aanvankelijk geen Sowjet-ambassade te Den Haag.

Wel groeide er langzamerhand enig contact tussen de Sowjet-Unie en handelskringen in ons land. Als handelsvertegenwoordiging van de USSR fungeerde de N.V. Handelmaatschappij Exportchleb te Amsterdam. Voorts werd vanuit het Nederlands bedrijfsleven het Comité voor de handel met Sowjet-Rusland opgericht, gevestigd aan de Kneuterdijk te Den Haag.

De handel werd geregeld in een overeenkomst tussen dit Comité en het Volkscommissariaat van Buitenlandse Handel ^{x)} te Moskou.

De waarde van de invoer uit de Sowjet-Unie was steeds groter dan van de uitvoer naar dat land.

Toen de Sowjet-Unie in 1934 lid van de Volkenbond werd ^{xx)} gingen er in ons land stemmen op om de Sowjet-Unie te erkennen, doch de regering bleef bij haar standpunt. De naderende oorlog en het tussen de Sowjet-Unie en Nazi-Duitsland gesloten verdrag waren ook al geen stimulansen voor het aanknopen van betrekkingen.

Die stimulansen waren er wel, toen Duitsland in juni 1941 de Sowjet-Unie binnenviel, welk land daardoor bondgenoot werd. Engeland bood aan om te bemiddelen bij een toenadering tussen de Nederlandse regering in Londen en de Sowjet-Unie.

x) Tot 1942 heetten de ministeries in de Sowjet-Unie volkscommissariaten.

xx) Nederland stemde tegen de toelating van de USSR.

Onze regering was aanvankelijk alleen bereid tot onofficiële handelscontacten. Men trachtte intussen na te gaan hoe men in bezet Nederland dacht over een eventuele erkenning.

In 1941 voerde Minister Van KLEFFENS in Engeland besprekingen met de Sowjet-ambassadeur in Londen, MAISKY en in januari 1942 in Washington met de Sowjet-ambassadeur in de Verenigde Staten, LITWINOV *).

Bij deze besprekingen werd de grondslag gelegd voor een overeenkomst, welke op 10 juli 1942 tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de USSR werd gesloten. Deze hield in dat beide regeringen hadden besloten diplomatieke betrekkingen aan te knopen en gezanten uit te wisselen. Het werden tenslotte ambassadeurs. De betrekkingen tussen beide landen zijn sedertdien blijven bestaan. De aard der betrekkingen was na de oorlog steeds min of meer gespannen, zoals te verwachten was tussen twee landen met zulke uiteenlopende politieke en maatschappelijke stelsels en later elk behorend tot een andere militaire alliantie. Er waren ups en downs in deze betrekkingen. Zo bleek het in juli 1956 mogelijk, dat de Sowjet-kruiser "Sverdlov" met twee torpedobootjagers voor een vriendschappelijk bezoek naar Rotterdam kwam, terwijl de Koninklijke Marine voor vlagvertoon naar Leningrad voer. Het andere uiterste tot dusver was het op 12 en 13 oktober 1961 door de Nederlandse regering tot personae non gratae verklaren van de Sowjet-ambassadeur PONOMARENKO en twee van zijn medewerkers i.v.m. het zgn. incident-GOLOEB op Schiphol.

Burgers van de USSR in Nederland **)

We kunnen de USSR-burgers, die sedert 1917 in ons land verbleven of nog verblijven, het meest overzichtelijk indelen in drie groepen, al naar gelang de periode waarin zij naar Nederland kwamen.

Deze groepen hebben duidelijk van elkaar verschillende achtergronden. Bij groep I is dat vooral de revolutie en haar gevolgen, met daarbij de terreurperiode van de dertiger jaren.

*) LITWINOV had als volkscommissaris van Buitenlandse Zaken in 1933 ook de besprekingen gevoerd met de Verenigde Staten, welke in dat jaar tot de erkenning van de USSR door de Verenigde Staten leidden.

***) Onder burgers van de USSR worden in de rest van het artikel verstaan diegenen, die volgens de Sowjet-wetgeving dit burgerschap bezitten.

Bij groep II is het de tweede wereldoorlog met daarna de koude oorlog. Degenen die tot groep III behoren zijn de emigranten en bezoekers uit de periode sinds de val van STALIN (1953). De groepen kunnen weer worden onderverdeeld in enkele categorieën.

We krijgen op deze wijze de volgende verdeling:

Groep I Periode nov. 1917 - juni 1941

- a. tegenstanders van het Sowjet-regime (vluchtelingen en aanhangers van nationale afscheidingsbewegingen);
- b. aanhangers van het Sowjet-regime.

Groep II Periode juni 1941 - maart 1953

- a. USSR-burgers in Duitse krijgsdienst;
- b. gevangenen en militairen;
- c. displaced persons (naar Duitsland en ons land gevoerde Russische vrouwen en uit de USSR gevluchte Doopsgezinden);
- d. personeel van ambassade en handelsdelegatie.

Groep III Periode maart 1953 - heden

- a. bezoekers van beperkte duur (wetenschapsmensen, studenten, delegatieleden, zeelieden, toeristen enz.);
- b. asielvragers;
- c. dissidenten en Russische Joden;
- d. personeel van ambassade en handelsdelegatie.

Hierna wordt een summier overzicht gegeven van deze categorieën, soms toegelicht met voorbeelden.

Ia - tegenstanders van het Sowjet-regime

Er kwamen maar betrekkelijk weinig vluchtelingen ten gevolge van de Russische revolutie naar Nederland. De leden van de Russische adel met name vestigden zich veelal in Frankrijk. Deze emigranten verenigden zich in diverse organisaties met soms kleurrijke namen, zoals b.v. de "Opperste Monarchistische Raad".

Een van de weinige organisaties , die nu nog wel eens activiteiten ontplooit is de NTS (Narodno Trudovoy Soyuz), ook wel de Russische solidaristen genoemd. In het Nederlands betekent NTS Unie van het Werken-de Volk. Er zijn in de loop der jaren ook andere betekenissen aan de initialen gegeven, zoals Dood aan de Tyrannen of Vrijheid voor de Arbeiders. De beweging is een aantal jaren na de revolutie in één der Oosteuropese landen ontstaan. Haar symbool is de drietand van Wladimir de Heilige met de Russische initialen HTC (= NTS).

Het officiële orgaan van de NTS heet "Possev (zaad). De beweging, die ook activiteiten in Nederland heeft ontplooid, legt zich vooral toe op het drukken, uitgeven en verspreiden van tegen het Sowjet-regime gericht propagandamateriaal. Soms gebeurt dit op een zodanige wijze dat de lezer niet direct ziet dat hij NTS-materiaal in handen heeft, omdat het uiterlijk ervan lijkt op boeken en geschriften, afkomstig uit de Sowjet-Unie.

De NTS legt de nadruk op het verzet tegen het politieke systeem in de Sowjet-Unie. In dit opzicht verschilt zij van sommige andere emigranten-organisaties, wier voornaamste doel de onafhankelijkheid van een der tot de USSR behorende republieken is, ook al keren ook deze organisaties zich tegen het communistisch regime.

Deze nationalistische organisaties, zoals die van de Oekraïners, hebben de Sowjet-machthebbers vermoedelijk altijd nog meer geïrriteerd dan de NTS, omdat zij inspelen op de nog levende nationale gevoelens in verschillende deelrepublieken. Sommige leiders van deze afscheidingsbewegingen werden in het verleden zonder meer gelijkwideerd. Dat onschuldige burgers in een neutraal land mede gevaar liepen bij zo'n likwidatie nam men op de koop toe, zoals uit het volgende voorbeeld blijkt:

- Op maandag 23 mei 1938 te plm. 12 uur ontplofte op de Coolsingel te Rotterdam een bom, waardoor enkele Rotterdammers ernstig werden gewond en de ruiten van verschillende panden sneuvelden. De bom bevond zich in een koffertje van een voetganger, die door de ontploffing op slag werd gedood. Volgens de op het slachtoffer gevonden papieren was hij een vreemdeling, NOVAK genaamd. Vrij spoedig bleek dat hij een kamer had gehuurd in Hotel Centraal aan de Kruiskade. Bij dit hotel vervoegde zich op dezelfde dag een andere vreemdeling, die naar de heer NOVAK vroeg. Door de politie meegenomen, weigerde hij aanvankelijk elke informatie, overmand door angst en wantrouwen.

De volgende dag evenwel werd een groot deel van het mysterie door hem verklaard.

NOVAK heette in werkelijkheid Ewgen KONOVALETS en was leider van de Oekraïense nationalist. KONOVALETS had op die maandag een afspraak voor een gesprek in Rotterdam met een zekere , die afkomstig was uit het USSR-deel van de Oekraïne. Hij maakte ook deel uit van de organisatie, maar werd door verschillende niet vertrouwd. Voor alle zekerheid had KONOVALETS een koerier van de organisatie opgebeld en hem gevraagd naar Rotterdam te komen. Hij arriveerde te laat. is nooit meer door iemand getraceerd. In 1958 vond op de begraafplaats Crooswijk te Rotterdam een herdenkingsbijeenkomst plaats. Eén van de sprekers was Stefan BANDERA, de toenmalige leider van de Oekraïense nationalist. Ruim een jaar daarna, op 15 oktober 1959, werd in een trappenhuis van een flatwoning te München een stervende man aangetroffen, die kort daarop overleed. De doodsoorzaak was vergiftiging door cyaan-kali. Het was moord. De naam van het slachtoffer was Stefan BANDERA *)

*) De KGB-agent , die de moord had gepleegd, defecteerde in augustus 1961 naar het westen. In oktober 1962 werd hij te Karlsruhe tot 8 jaar veroordeeld wegens moord op BANDERA.

Ten tijde van de aanslag op KONOVALETS had men in het toen nog neutrale Nederland weinig ervaring met activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten. Het weekblad De Spiegel van 7 juni 1958 keek nog eens terug op die aanslag. In het artikel werd ondermeer opgemerkt:

".... landen als Polen en de Sowjet-Unie lagen in 1938 nog verder van de Nederlandse bedden dan nu. De volstreekte noodzaak om in een land met internationale havensteden als Rotterdam en Amsterdam in overheidsinstanties specialisten voor internationaal communisme, ook voor Oosteuropese landen, te hebben is trouwen iets dat in Nederland ook heden (1958) nog op zijn best schoorvoetend wordt erkend".

Ib - aanhangers van het Sowjet-regime

Het feit dat men in het neutrale Nederland weinig kennis omtrent en ervaring met inlichtingendiensten had, maakte ons land in de ogen der Sowjets mogelijk bijzonder geschikt voor de vestiging van een van hun belangrijkste agenten.

- Op het adres Celebesstraat 32 te Den Haag woonde in de jaren 1936/1937 de Oostenrijkse antiquair en kunsthandelaar Dr. Martin LESSNER met vrouw en kind. Niemand in Nederland wist dat hij nog een ander beroep had: hoofd van de Sowjetrussische militaire inlichtingendienst in West-Europa. In Den Haag was dus een soort hoofdkwartier gevestigd. Op de Sowjet-ambassade in Stockholm bewaarde men voor LESSNER een Oostenrijks paspoort, ten name van Eduard MILLER. Als LESSNER in de Sowjet-Unie moest zijn dan reisde hij eerst naar Stockholm en vandaar als MILLER naar de Sowjet-Unie. Geen lastige stempels dus in LESSNERS paspoort.

In de geschiedenis van de inlichtingendiensten staat deze burger van de USSR bekend onder de naam van Walter KRIVITSKY. Hijzelf heeft later verteld welk werk hij in Nederland en andere landen van Europa ten behoeve van de Sowjet-Unie heeft verricht. *)

*) Zie W.G. KRIVITSKY: "In Stalin's secret service", uitgave Harper & Brothers 1939. Een Nederlandse vertaling verscheen bij Allert de LANGE onder de titel "Dat heb ik gezien".

Een collega en vriend van KRIVITSKY brak in 1937 met de Sowjet-Unie, wegens de terreur die STALIN uitoefende. Deze collega - Ignace REISS - werd anderhalve maand na die breuk met kogels doorzeefd. Men vond hem bij Lausanne, toevallig ook in een neutraal land, dat met de Sowjet-Unie geen diplomatieke betrekkingen onderhield.^{*)} Deze moord was voor KRIVITSKY de druppel die de emmer deed overlopen. Ook hij brak met STALIN. In februari 1941 vond men zijn lijk in een hotelkamer te Washington. De vroegere inwoner van Den Haag was door een kogel gedood.

IIa - USSR-burgers in Duitse krijgsdienst

In 1944 werd bij de geallieerde legerleiding bekend dat grote aantallen in Duitse krijgsdienst zijnde USSR-burgers in West-Europa werden geleverd. Dergelijke onaangename zaken worden door de Sowjet-Unie nooit toegegeven. Volgens de volkscommissaris van buitenlandse zaken MOLOTOV betrof het dus ook maar een onbetekenend aantal. Te Yalta werden echter wel door de Sowjet-Unie met de Verenigde Staten en Engeland bilaterale overeenkomsten gesloten, waarin de - zonodig gedwongen - terugkeer van alle in die landen terecht gekomen burgers van de USSR werd geregeld. In sommige gevallen heeft de gedwongen terugkeer tot grote drama's geleid. De USSR-burgers in Duitse krijgsdienst waren voor het grootste deel voormalige krijgsgevangenen. Sommigen waren zonder meer tot dienstneming bij de Duitsers gedwongen, anderen waren tot die stap gekomen, omdat zij die als de enige uitweg zagen in de barre omstandigheden waarin zij verkeerden. Een ander deel werd gevormd door vrijwilligers, die dienden in de eenheden van generaal VLASOV, die onder Duits toezicht een Russisch "bevrijdingsleger" had opgericht.^{**)}

*) Diplomatieke betrekkingen tussen Zwitserland en de USSR ontstonden in 1946.

**) Andrey S. VLASOV, een Sowjet-generaal, werd na zijn deelneming aan de verdediging van Moskou en Leningrad in 1942 door de Duitsers gevangen genomen. De Russen kregen hem op 12 mei 1945 in handen. Volgens de Prawda van 2 augustus 1946 werd hij met 9 van zijn officieren opgehangen.

- Tot de eerstgenoemde categorieën behoorden een 13-tal Georgische bataljons. Het 822ste Georgische bataljon, bestaande uit 800 Georgiërs en 400 Duitsers kwam tegen het einde van de oorlog op Texel terecht. Op dit eiland kwamen zij in de nacht van 5 op 6 april 1945 in opstand tegen de Duitsers, waarbij over en weer zware verliezen werden geleden. Bijna driekwart van de Georgiërs sneuvelde bij de opstand; de verliezen aan Duitse zijde waren veel groter. De overlevenden gingen na de bevrijding terug naar de Sowjet-Unie. Zij hadden het ongetwijfeld aan de opstand te danken dat zij betrekkelijk snel weer als burgers werden geaccepteerd. De gesneuvelden werden op een begraafplaats op Texel teraardebesteld. Bij een daar opgericht monument worden zij jaarlijks herdacht.

IIb - gevangenen en militairen

Een andere begraafplaats voor omgekomen gevangenen en militairen uit de USSR bevindt zich bij Amersfoort. Daar zijn op de begraafplaats "Rusthof" een honderdtal door de Duitsers vermoorde voormalige gevangenen uit het concentratiekamp van Amersfoort teraardebesteld. Verder zijn in 1947 naar deze begraafplaats de stoffelijke resten overgebracht van plm. 700 USSR-militairen die - aan de zijde van de westelijke geallieerden strijdend - in de winter van 1944/1945 waren gesneuveld en aanvankelijk door de zorg van het American Graves Department in Zuid-Limburg waren begraven. De officiële opening van de begraafplaats vond op 18 november 1948 plaats. Ook hier worden bij een opgericht monument jaarlijks herdenkingen gehouden.

IIc - displaced persons

Vooraf kort na de oorlog kwamen vele uit de USSR gedeporteerde of gevluchte burgers naar ons land. Daarbij bevonden zich duizenden jonge vrouwen, die naar Duitsland waren gevoerd en daar hadden kennis gemaakt met in dat land tewerkgestelde Nederlanders. In zeer veel gevallen liepen die relaties uit op een huwelijk, waarna deze vrouwen in Nederland wensten te blijven.

De Sowjet-autoriteiten ijverden ook in ons land voor terugkeer naar de USSR van alle hier verblijvende burgers.

Er werd in ons land door de USSR een repatriëringscommissie geïnstalleerd, die met de registratie van de hier verblijvende Sowjet-burgers was belast. De commissie onderhield banden met het te Oost-Berlijn gevestigde Comité voor terugkeer naar het Vaderland.

In 1946 ontstonden er spanningen tussen Nederland en de Sowjet-Unie i.v.m. de repatriëring. De Prawda beschuldigde Nederland van een vijandige houding doordat zij "de repatriëring tegenwerkt en de Sowjet-burgers terroriseert". Van officiële Nederlandse zijde werd hierop geantwoord, dat het werk van de repatriëringscommissie juist was gesteund door het verlenen van faciliteiten. Een vereiste voor de Nederlandse regering was wel dat de repatriëring vrijwillig moest zijn. Uiteindelijk zijn zeer veel uit de USSR afkomstige vrouwen bij hun Nederlandse echtgenoten gebleven. Het is met name deze categorie USSR-burgers die zich later in verschillende, thans nog bestaande, verenigingen heeft georganiseerd, zoals "Rodina" te Rotterdam, "Luna" en "Otchizna" te Amsterdam, "Woschod" in Zuid-Limburg en "Tolstoi" in Groningen. Sommige van deze vrouwen zijn later met man en kinderen naar de USSR gegaan om zich daar blijvend te vestigen, maar vrijwel alle gezinnen keerden later als "spijt-optanten" naar Nederland terug.

Een tweede groep USSR-burgers, die kort na de oorlog naar Nederland kwam, bestond uit honderden Mennonieten van Nederlandse afkomst, velen nog met Nederlandse namen. Hun voorouders hadden zich in de achttiende eeuw in de Oekraïne gevestigd. Toen de Duitsers zich uit de Sowjet-Unie moesten terugtrekken dreven ze deze Mennonieten voor zich uit, waarbij de mannen soms werden ingelijfd in Duitse dienst. Deze Mennonieten, die niet meer naar de USSR terug wilden gaan, waren hier op doortocht naar Canada in welk land ze zich gingen vestigen.

Hoewel er spanningen waren tussen Nederland en de USSR in verband met beide genoemde groepen displaced persons, zijn geruchtmakende incidenten uitgebleven.

IId - personeel van ambassade en handelsdelegatie

Op 24 februari 1944 overhandigde Victor LEBEDEV, de eerste ambassadeur van de USSR bij de Nederlandse regering, zijn geloofsbrieven in Engeland aan de Koningin.

Na de bevrijding werd de Sowjet-ambassade in een gebouw aan de Andries Bickerweg te Den Haag gehuisvest. Zij is daar nu nog steeds gevestigd. Ambassadeur was tot 1950 V.A. VALKOV. De handelsvertegenwoordiging nam ook al vrij snel haar intrek in het bekende pand aan het Museumplein te Amsterdam.

Vergeleken met nu kon bij beide instellingen worden gesproken van een bescheiden personeelsbestand. Vele thans bestaande functies waren er eenvoudig nog niet. De functie van Tass-correspondent werd wel vanaf het begin bezet. In Neue Zeit (dd. 22-9-'48), de Duitse editie van het Sowjet-weekblad "Novoye Vremya", gaf deze correspondent, de heer AFRIN, zijn impressies over Nederland:

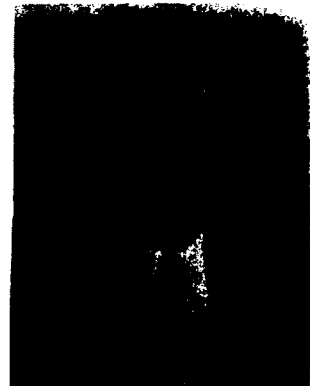
- "Overeenkomstig de wil van de politieke en kerkelijke leiders is Nederland een bruggehoofd van Wall-street en het Vaticaan. De huidige regeringspartij, de Partij van de Arbeid, gaat door voor een socialistische partij Van socialisme is in deze partij geen sprake". Na een vernietigend oordeel over verschillende KVP- en PvdA-politici te hebben gegeven, behandelt hij de relatie Nederland-Indonesië, waarbij hij opmerkt dat voor de oorlog in doorsnee 10 Indonesiërs voor een Nederlander werkten. En dan verder:

"Na de oorlog is Nederland verarmd, doch de leuze van de Nederlanders blijft: 'We hebben een klein land, maar een grote mond'.

Na wat schouderklopjes voor de CPN en de Eenheids Vak Centrale geeft hij nog een verslag van de opstand op Texel.

"Op dat eiland was een gevangenkamp voor Sowjet-krijgsgevangenen ingericht door de Duitsers. De gevangenen kwamen in opstand, waarbij vier van hen erin slaagden naar Engeland te ontkomen. De Engelsen hadden echter geen interesse om hulp te bieden, zij namen de vier gevangen. De andere opstandelingen kwamen allen om."

Ambassadeur VALKOV werd in 1950 afgelost door de heer G.T. ZAITSEV; hij zou hier tot na STALIN's dood blijven. PISSAREV, de nieuwe Tass-correspondent maakte het niet zo lang; hij werd op 23 december 1952 te Den Haag gearresteerd en kort daarna uitgezonden.

G.T. ZAITSEV

De N.R.C. van 27 december 1952 berichtte over de achtergrond onder meer:

"PISSAREV zocht contact met lager personeel in rijksdienst, dat toch een vertrouwenspositie had en - zij het korte tijd - geheime stukken in handen kon krijgen".

Na te hebben beschreven dat PISSAREV begon met het geven van etentjes aan een relatie met daarbij beloften van geld als deze wat voor de Sowjet-Unie wilde doen, vervolgt het blad:

"Men was er hier van op de hoogte dat correspondenten van Tass ook in andere landen gegevens verzameld hebben op het gebied van troepenbewegingen, oorlogsindustrieën, aanleg van versterkingen enz."

Minder mooi was wat het blad aan het slot berichtte:

"Toen de Nederlander niet direct toehapte begon PISSAREV bedreigingen te uiten. De relatie moest wel bedenken dat hij al te ver was gegaan; de Sowjet-Unie had een machtige arm die hem zou weten te grijpen wanneer hij hun vertrouwelijke besprekingen aan anderen zou overbrieven".

We vinden in deze oude case-history de klassieke Sowjetrussische middelen om iemand te bewegen tot het geven van vertrouwelijke informatie, zoals geld en intimidatie.

PISSAREV zou in zijn rol van inlichtingenofficier in ons land nog vele navolgers krijgen, zoals hierna nog zal blijken.

IIIIa - bezoekers voor beperkte duur

Toen na de dood van STALIN zich in de Sowjet-Unie langzamerhand een zekere politieke dooi inzette, ontstonden er met het buitenland veelvuldiger en intensiever contacten. Met Nederland werden in de loop der tijd verschillende verdragen en akkoorden afgesloten. Zo kwam in 1958 het luchtvaartakkoord tot stand, op grond waarvan de luchtlijn Amsterdam - Moskou v.v. voor Aeroflot en KLM werd geopend. In 1967 werd een verdrag gesloten voor culturele samenwerking, dat voorzag in uitwisseling op het terrein van hoger onderwijs, kunst, toerisme en sport. Op het terrein van de handel zat men evenmin stil: sterke Nederlandse delegaties van soms 50 - 60 personen reisden naar de Sowjet-Unie, met als doel uitbreiding van de handelsbetrekkingen.

Door deze ontwikkeling kwamen ook steeds meer burgers van de USSR aan Nederland een bezoek brengen. Sowjet-schepen kwamen naar onze havens; vrachtauto's uit dat land reden over onze wegen; parlementaire, wetenschappelijke en culturele delegaties kwamen op bezoek. Tenslotte arriveerden

met Aeroflot ^{*)} soms ook groepen toeristen met deskundige begeleiders.

In ons land werden verder kantoren gevestigd van instellingen met een volledige of gedeeltelijke USSR-achtergrond, soms met Nederlands personeel. Aan de naam van de instelling is de USSR-achtergrond niet steeds herkenbaar. Bij namen als Transworld Marine Agency en East-West Agency zal een leek zeker niet direct aan de Sowjet-Unie denken.

Het hoeft geen betoog dat deze ontwikkeling aan het sinds 1954 onder de naam KGB opererende inlichtingen- en veiligheidsapparaat zowel voor- als nadelen bracht. De nadelen trachtte men op te heffen door het laten begeleiden van naar het buitenland gaande delegaties, door het via veilige Intoeristprogramma's verwerken van de meeste westerse toeristen enz. De voordelen waren, dat men meer mogelijkheden kreeg voor de eigen activiteiten in het buitenland. Het KGB was niet meer geheel of gedeeltelijk op ambassades en handelsdelegaties aangewezen als basis voor de eigen agenten, zoals uit het volgende geval blijkt:

"Op 20 juni 1960 werd te Den Haag de aldaar aan het Institute of Social Studies studerende USSR-burger SMIRNOV gearresteerd, die enkele dagen daarna werd uitgewezen. De minister van Buitenlandse Zaken deelde op een persconferentie mee dat SMIRNOV, die zijn opdrachten rechtstreeks van de Sowjetrussische inlichtingendienst kreeg, onder meer een Oostduits agent instructies had gegeven betrekkingen aan te knopen met een vrouwelijke employee van de BVD. Deze Oostduitse agent was op 25 mei 1960 in Bonn aangehouden, waarna hij zijn contact met SMIRNOV onthulde".

Ongeveer een half jaar daarna werd deze affaire beschreven in een periodiek voor de Sowjet-jeugd (CMENA - januari '61) en uiteraard gezien door een Sowjet-bril. Uit het verslag krijgt men de indruk dat er sedert het hierbovengenoemde verslag van AFRIN weinig ten goede gekeerd is in Nederland:

*) "Dat er in zo'n ploeg Russische toeristen ook altijd bureaucraten zaten, speciaal gestuurde mensen om de anderen in de gaten te houden dat merkte ik pas veel later". Uitspraak van Connie BROOD in Vrij Nederland van 31 mei 1980. (Zij was plm. 5 jaar rondleidster van Russische toeristen in Nederland)

"De welvoorziene winkels zijn maar schijn; zij moeten de aandacht afleiden van het harde lot der arbeiders. De atmosfeer aan het Institute of Social Studies is half-militair, formalistisch en wantrouwend, de hele dag door worden de studenten door de onderdirecteur in de gaten gehouden; men noteert elke stap van iedere student. De vooral Amerikaanse hoogleraren pogen aan de studenten MARX te onthouden; de ware bedoeling van het instituut is verspreiding van het anti-communisme.

SMIRNOV werd gearresteerd door iemand die niet van een Amerikaanse gangster was te onderscheiden. In SMIRNOV's cel waren de dekens zo smerig dat hij ervan walgde ze aan te raken; zijn ontbijt bestond uit een glas zwart, naar verrotting ruikend gootwater met een stuk brood en margarine.

De advocaat die bij SMIRNOV kwam zei meteen dat hij geen argumenten had voor SMIRNOV's verdediging, wegens de onweerlegbare bewijzen van zijn schuld. SMIRNOV zei de diensten van deze advocaat niet nodig te hebben. Het enige dat hij voor zijn ondervragers wilde opschrijven was: 'Ik ben een burger van de USSR en ik eis de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de ambassade'.

Aan het slot van deze bijna ongeloofelijke verdraaiing van feiten vermeldt het artikel dat SMIRNOV's vrijlating een gevolg was van de besliste en aanhoudende officiële eisen van de Sowjet-ambassade, waarmee de waarheid had getriomfeerd.

IIIb - asielvragers

Dat een aanvraag voor politiek asiel door een burger van de USSR tot ernstige diplomatieke complicaties kan leiden wordt bewezen door de asiel-aanvraag van de chemicus GOLOEB op 7 oktober 1961. Het vragen van politiek asiel is voor een Sowjet-burger het nemen van een zeer ernstige beslissing, die van invloed is op het gehele verdere leven.

Het drama op die 7de oktober was, dat GOLOEB die beslissing meende te kunnen nemen, maar zijn vrouw niet.

Het echtpaar GOLOEB, maakte deel uit van een groep toeristen uit de USSR, welke het laatste deel van de buitenlandse reis in Amsterdam doorbracht. De groep zou op 9 oktober 1961 met een vliegtuig van Aeroflot naar de Sowjet-Unie terugreizen. GOLOEB meldde zich op 7 oktober bij de Amsterdamse politie; zijn vrouw keerde die dag terug naar de groep toeristen. Zodra zij de stap van haar man had medegedeeld ging de machinerie van de ambassade werken. GOLOEB had, zoals hij later zelf in Moskou zou verklaren, een ernstige misdaad tegen de USSR gepleegd. De Nederlandse autoriteiten hadden geen bezwaar tegen een vrijwillige terugkeer naar de USSR van mevrouw GOLOEB; het enige dat zij wilden was dat zij in vrijheid zou kunnen verklaren dat zij vrijwillig terugging. Dit zou kunnen gebeuren op Schiphol bij de teruggave van haar paspoort, dat in het bezit der Nederlandse autoriteiten was.

Omringd door ambassadepersoneel arriveerde deze toerist op de bewuste dag op Schiphol, waarbij ambassadeur POMARENKO zelf de supervisie had. De gehele procedure riep herinneringen op aan de affaire , die zich in 1954 te Canberra in Australië afspeelde. Daar had de heer

toen asiel gevraagd, waarna op de Sowjet-ambassade door de ambassadeur een persconferentie was belegd, waar mevrouw be-
weerde dat haar man was ontvoerd door de Australiërs. Toen zij de volgende dag tussen ambassademedewerkers op het vliegveld arriveerde begon zij echter te roepen om hulp, waarna zij het vliegtuig werd binnengesleept. De Australiërs haalden haar later in Darwin uit het vliegtuig. Toen zij buiten het bereik der ambassademedewerkers was gebracht vroeg zij onmiddellijk asiel. De USSR-ambassadeur werd teruggeroepen naar huis. Eerst in 1959 kwam er weer een nieuwe USSR-ambassadeur in Australië. Het was dus niet zo vreemd dat niet op het gezag der Sowjet-ambassade werd aangenomen dat mevrouw GOLOEB vrijwillig terugging.

Toen zij op Schiphol in de gelegenheid zou worden gesteld in een kamer, buiten aanwezigheid van haar begeleiders, haar verklaring af te leggen, drongen ook haar begeleiders mee naar binnen. Bij de pogingen dit te verhinderen vielen rake klappen. Mevrouw GOLOEB werd vervolgens door haar begeleiders in het Aeroflot-kantoor gebracht. Daar had zij uiteindelijk - in aanwezigheid van ambassademedewerkers - een onderhoud met de Procureur-Generaal Mr. . Zij zei naar de USSR terug te willen gaan en dat geschiedde.

Als gevolg van het incident werden ambassadeur PONOMARENKO en zijn medewerkers POPOV en CHIBAEV tot personae non gratae verklaard. Hierna moest ook de Nederlandse ambassadeur uit Moskou vertrekken.

Een half jaar later - in maart 1962 - keerde GOLOEB zelf toch nog als spijtoptant terug naar de Sowjet-Unie. Na enkele weken vond in Moskou een persconferentie plaats. Volgens De Volkskrant van 19 april 1962 werden de verklaringen van GOLOEB en een lotgenoot zo afgedreund dat zij sterk de indruk maakten keurig van buiten te zijn geleerd. Volgens GOLOEB's verklaring was hij als politiek vluchteling in de handen gevallen van Amerikaanse agenten. Men had hem in Nederland gedwongen tijdens een persconferentie een bepaalde verklaring af te leggen. Er was in het kort niets in Nederland of GOLOEB was erin teleurgesteld. Het was - van Sowjet-zijde gezien - in elk geval goede voorlichting voor USSR-burgers die ooit eens het plan mochten koesteren om naar het westen over te lopen.

IIIc - dissidenten

Tijdens het bewind van CHROESJTSOV was er in de USSR sprake geweest van enige verruiming van de culturele en wetenschappelijke vrijheid. Enkele jaren na zijn val in 1964 werden de teugels op deze terreinen door zijn opvolgers echter weer aangehaald. Het einde van de wat meer liberale periode kwam in feite in februari 1966 met het proces tegen en

Kort na het proces werd een nieuw artikel in de strafwetgeving van de USSR opgenomen, waarbij strafbaar werd gesteld het opzettelijk verspreiden

van valse verzinsels, welke het politieke en sociale systeem in de USSR belasteren. Er is een overvloed aan bewijzen, dat elke verklaring, welke door de autoriteiten als onaangenaam wordt ervaren, door de rechtbanken als laster kan worden aangemerkt.

Tegen dit terugzetten van de klok gingen in de loop der jaren meer en meer burgers hun stem verheffen; stemmen, die ook in het westen werden gehoord. Een van de middelen, die de Sowjet-autoriteiten hebben aangewend om die stemmen krachteloos te maken, was het naar het westen laten vertrekken - eigenlijk het daarheen verbannen - van een aantal eigen burgers. Soms was dan al vergeefs getracht deze burgers via een verblijf in een strafkamp weer in het gareel te krijgen.

Een van de dissidenten arriveerde medio juli 1976 in Nederland: deze, Andrej AMALRIK, had reeds vanaf 1963 moeilijkheden gehad met de autoriteiten. In 1965 werd hij voor 2½ jaar naar Siberië verbannen wegens "het zich systematisch onttrekken aan maatschappelijk nuttige arbeid", in werkelijkheid wegens het schrijven van kritische toneelstukken. Hij werd vervroegd weer vrijgelaten. AMALRIK schreef hierna het verslag "Niet begeerde reis naar Siberië". Het zag er dus niet naar uit dat hij zijn leven had gebeterd.

In 1970 werd AMALRIK weer gearresteerd wegens zijn "lasterlijk" boek "Haalt de Sowjet-Unie 1984?" Hij werd naar aanleiding daarvan tot 3 jaar werkkamp veroordeeld. Na deze straf te hebben uitgezeten werd hij meteen weer tot 3 jaar werkkamp veroordeeld, welke straf later werd omgezet in verbanning. Daarna volgde - met diverse strubbelingen - tenslotte zijn uitreis naar Nederland, waar hij colleges aan de universiteit van Utrecht gaf.

Ruim een jaar na zijn komst gaf hij zijn voorlopige visie op Nederland en het westen. Na de impressies van AFRIN en SMIRNOV leverde deze nu gelukkig een wat ander beeld van Nederland op:

"Ik heb de indruk dat Nederland voor ongeveer de helft een socialistisch land is door het zeer hoge peil der sociale voorzieningen;omdat het leven in Rusland moeilijker is, omdat je daar harder moet sappelen, zijn de mensen sneller ten aanzien van elkaar geïrriteerd".

En in algemene zin over West-Europa:

"Ik proef in West-Europa een soort schuldgevoel, dat ze zo goed leven, vergeleken met een groot deel van de rest van de wereld. Ik vind ook dat het gevoel van politiek bewustzijn en politieke macht erg verslapt is, dat er een gebrek aan wilskracht is om de waarden van West-Europa

te verdedigen. Verder meen ik te hebben opgemerkt dat er vrij veel mensen zijn, bij wie eenvoudig geen echte belangstelling voor Rusland bestaat. Die weten wat, die lezen wat, maar voor de rest is Rusland ver. Mensen die denken: ze zoeken het maar uit. Dat is jammer, want Rusland is een enorm belangrijk land. Het lot van de mensen hier hangt in hoge mate af van dat land".

En tenslotte:

"Ik zal in geen geval van nationaliteit veranderen. Wat ik wil is mijn Nederlandse reisdocument behouden en onder bescherming van Nederland een Russische balling blijven" (Aldus in "Het Parool" van 27-8-'77)

Andrej AMALRIK zou in het harnas van dissident sterven. In de nacht van 11 op 12 november 1980 kwam hij in de omgeving van Madrid door een auto-ongeluk om het leven. Hij was op weg naar een bijeenkomst van Sowjet-dissidenten, die tijdens de Europese Veiligheidsconferentie wilden protesteren tegen de schending van de mensenrechten in de USSR.

Russische Joden

Op 10 juni 1967 verbrak de Sowjet-Unie de diplomatieke betrekkingen met Israël. Op verzoek van Israël behartigt Nederland sedertdien de belangen van dat land in de USSR. Als gevolg hiervan heeft de Nederlandse ambassade in Moskou o.a. een taak ten opzichte van de Russische Joden, die de USSR wensen te verlaten. Wil hun poging slagen, dan moeten zij in het bezit zijn van een uitnodiging van een in Israël wonend familielid. Als de uitreis wordt toegestaan, vindt de eerste opvang in Oostenrijk plaats. Velen kiezen daar in plaats van Israël een ander einddoel; vooral de Verenigde Staten zijn in trek. Betrekkelijk weinigen van hen vestigen zich in Nederland.

IIId - personeel van ambassade en handelsdelegatie

Ambassadeur ZAITSEV werd in 1953 afgelost door de heer S.P. KIRSANOV, die tot dusver het duurrecord van Sowjet-ambassadeur in ons land vestigde; zijn opvolger arriveerde pas in het najaar van 1959.

Het leek erop, dat er in 1959 wat ging veranderen aan de status van Sowjet-ambassadeur in Den Haag. Deze functie werd vanaf dat jaar kennelijk ook geschikt geacht voor personen, die voorheen hoge functies bekleedden in de Sowjet-hiërarchie en die kennelijk op een zijspoor moesten worden geplaatst.

S.P. KIRSANOV

Er was in 1959 eerst sprake van dat niemand minder dan de - in ongenade gevallen - vroegere minister van Buitenlandse Zaken, MOLOTOV, naar ons land zou komen als ambassadeur. Hij was vele jaren de rechterhand van STALIN geweest. De Nederlandse regering reageerde evenwel afwijzend. In MOLOTOVS plaats kwam een andere Stalinist: P.K. PONOMARENKO. Van zijn vele vroegere belangrijke functies worden hier slechts genoemd zijn lidmaatschap van het Presidium van het Centraal Comité van de CPSU in 1952/53 en zijn kandidaat-lidmaatschap van hetzelfde orgaan in de periode 1953/1955. In de laatste periode behoorde hij tot de veertien machtigste mannen van de USSR *).

Zoals vermeld werd hij in 1961 tot persona non grata verklaard. Na zijn vertrek volgde een periode zonder wederzijdse ambassadeurs, een dieptepunt in de diplomatieke betrekkingen.

In het voorjaar van 1963 eindigde dit interregnum met de komst van ambassadeur I.I. TUGARINOV.

Deze overleed in 1966 tijdens zijn ambtsperiode. Hij werd in 1967 opgevolgd door V.S. LAVROV. Deze gaf eind 1972 tijdens een interview zijn - diplomatieke - mening over ons land. Deze was duidelijk bestemd voor het Nederlandse lezerspubliek en niet voor de achterban in de USSR. Zijn mening is dan ook duidelijk verschillend van die van AFRIN en SMIRNOV:

I.I. TUGARINOV

- We zijn hier in Nederland erg gelukkig en tevreden.

U hebt geen groot land, maar U bent een hoog ontwikkeld volk, harde werkers, rijk aan cultuur en geschiedenis, progressief en daarmee hebt U Uzelf groot gemaakt en tot aanzien gebracht.

x) Het huidige Politbureau heette van 1952 tot 1966 Presidium. Het telde van 1952 tot 1953 25 leden en 11 kandidaten. Meteen na STALIN's dood werd de omvang teruggebracht tot 10 leden en 4 kandidaten (onder wie PONOMARENKO). Dit presidium moet wel worden onderscheiden van het presidium van de Opperste Sowjet.

En over het verschil in vrijheid hier en in de USSR:

- Uw vrijheid doet soms schade aan de staat. Bij ons bestaat alleen vrijheid voor het goede. Goed is alles wat bijdraagt tot de progressieve ontwikkeling van de mens bij de verschillende karakters van de volken van de Sowjet-Unie ...*)

V.S. LAVROV

Toch werden ook tijdens LAVROV's bewind ambassademedewerkers uitgewezen. In mei 1970 gebeurde dit met en . In hun te-
water geraakte auto ontdekte de politie een landkaart van Nederland,
waarop verscheidene militaire objecten waren ingetekend.

A.I. ROMANOV

Nieuwe Sowjet-ambassadeur werd in 1973
A.I. ROMANOV. Ook tijdens zijn ambtsperio-
de werden er wegens hun activiteiten een
aantal Sowjets uit ons land uitgewezen:

In 1979 arriveerde de huidige ambassadeur
V.S. TOLSTIKOV, die, gezien zijn belangrij-
ke functies in het verleden, vergeleken
kan worden met eerdergenoemde PONOMARENKO.
TOLSTIKOV was van 1962 tot 1970 eerste
partijsecretaris van het district Lenin-
grad, een der allerhoogste regionale
partijfuncties.

TOLSTIKOV's ondergeschikte in die
periode was G.V. ROMANOV, die tevens
zijn opvolger werd.

V.S. TOLSTIKOV

*) Het volledige interview werd gepubliceerd in het Kerstnummer van
"De Limburger" in 1972.

Deze werd op grond van deze functie in het district Leningrad in 1973 kandidaatlid van het Politbureau en in 1976 volledig lid. TOLSTIKOV ging in 1970 van het partijwerk over naar de diplomatie; hij werd ambassadeur in de Volksrepubliek China, hetgeen bezwaarlijk anders kan worden gezien dan als degradatie. Na zijn benoeming in Den Haag lijkt de kans op een belangrijke rol in de top van de partij voorbij. TOLSTIKOV was verder jaren lang lid van het Centraal Comité van de CPSU en was gedurende een tiental jaren lid van het presidium van de Opperste Sowjet van de USSR.

Nederland heeft met hem iemand van de vroegere sub-top van de USSR binnen haar grenzen.

De uitwijzingen van Sowjets uit Nederland bleven ook na de komst van TOLSTIKOV doorgaan: in 1980 en in 1981; hij was tot dusver de laatste.

Tot slot enkele bijzonderheden over de Sowjet-handelsdelegatie, die een aantal jaren geleden een nieuw pand aan de Veluwelaan te Amsterdam betrok.

De handel met het buitenland vindt in de USSR plaats via zogenaamde staatshandelsorganisaties, die meestal onder het Ministerie van Buitenlandse Handel ressorteren.

Elke staatshandelsorganisatie, waarvan er zeer vele zijn, bestrijkt een bepaald terrein. Zo beweegt Exportles zich op het gebied van het hout, Elektronorgtechnika op dat van de electronica, terwijl Soyuznefteksport de olie onder haar beheer heeft. De Sowjet-burgers, werkzaam bij een handelsdelegatie, treden op als vertegenwoordigers van een of meer van die staatshandelsorganisaties en als zodanig leggen en onderhouden zij contacten met het bedrijfsleven in het betreffende land. De praktijk heeft geleerd dat er zowel in het buitenland als in Nederland medewerkers van KGB en GRU werkzaam zijn onder de dekmantel van vertegenwoordiger van zo'n staatshandelsorganisatie. Zo waren de hierbovengenoemde , en medewerkers van de Sowjet-handelsdelegatie in Amsterdam.

Ons land is door zijn ligging, door zijn haven, door zijn lidmaatschap van EG en NAVO, door zijn hoog ontwikkelde technologie, alsook door zijn opstelling in de internationale politiek voor de USSR dan ook een interessant land waaraan zij ook via KGB en GRU aandacht zal blijven besteden.

= = =

II. ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN

DE SOWJETRUSSISCHE WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR "VREDESONDERZOEK"

Sinds juni 1979 bestaat in de Sowjet-Unie de Raad voor "Vredesonderzoek", waarvan bij oprichting werd gezegd dat deze zou worden tot "het centrum van het wetenschappelijke en openbare denken in de Sowjet-Unie op het terrein van vrede en ontwapening". In april 1981 werd o.m. door deze Raad in Moskou een internationaal symposium gehouden over veiligheid en détente in Europa, waaraan ook door enige Nederlanders werd deelgenomen. In diezelfde maand hield de Raad een "jaarvergadering", waar het beleid voor de toekomst werd uiteengezet.

Het is de bedoeling dat deze Raad zich behalve met de coördinatie en stimulering van het wetenschappelijk onderzoek op vredesterrein ook zal bezighouden met propaganda voor het Sowjetruussische vredesstreven.

In juni 1979 werd in de Sowjet-Unie de "Wetenschappelijke Raad voor het Onderzoek van Problemen m.b.t. Vrede en Ontwapening" opgericht. Het initiatief daartoe was - zo meldde de Sowjetruussische pers - uitgegaan van het Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede, de Sowjetacademie van Wetenschappen en het Sowjetstaatscomité voor Wetenschap en Techniek. Het was de bedoeling dat deze Wetenschappelijke Raad zou worden tot "het centrum van het wetenschappelijke en openbare denken in de Sowjet-Unie op het terrein van vrede en ontwapening".

De Raad voor "Vredesonderzoek" trok van meet af aan sterk de aandacht, doordat aan deze instelling de namen verbonden bleken van vooraanstaande Sowjetfunctionarissen als INOZEMTSEW, ARBATOW en GWISHIANI.

Reeds toen rees de gedachte dat met de Wetenschappelijke Raad een nieuw beïnvloedingsinstrument was gecreëerd, dat o.m. belangstelling zou kunnen wekken bij wetenschappelijke instellingen en instituten op b.v. polemologisch terrein in het Westen.

Een in augustus 1979 door INOZEMTSEW geschreven artikel in XXth Century and Peace - een blad van het Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede had daarop al impliciet geduid, want daarin werd gesteld dat "de Raad hoopt de samenwerking van Sowjetgeleerden met instituten..... in de landen van de socialistische gemeenschap, het Instituut voor Vredesonderzoek (van de) Weense Universiteit, en vele andere onderzoekscentra in kapitalistische landen te bevorderen".

De ontplooide activiteiten

Voorzover bekend geworden zijn de activiteiten van de Wetenschappelijke Raad tot dusver niet opzienbarend te noemen en hebben zij in elk geval geen brede publiciteit gekregen. Sinds 1979 zijn er twee "jaarbijeenkomsten" gehouden (maart 1980 en april 1981), waar over de activiteiten van de Raad is gesproken.

Publicaties

Tijdens de jaarvergadering van 1980 werd besloten tot de uitgifte van een Jaarboek - in het Russisch en in verschillende andere talen - dat artikelen over vrede en ontwapening van prominente Sowjetgeleerden en functionarissen bundelt.

In november van datzelfde jaar werd gestart met een serie publicaties onder de titel "Peace and Disarmament; Scientific Research", die verschijnt naast de brochurereeks "International Peace and Disarmament". Deze laatste reeks heeft tot doel de Sowjetrussische "wetenschappelijk gefundeerde opvattingen over buitenlands politieke problemen" uit te dragen en effectief te verklaren. Beide series verschijnen in vijf talen: Duits, Engels, Frans, Russisch en Spaans.

In het eerder aangehaalde, in augustus 1979 door INOZEMTSEW in XXth Century Peace gepubliceerde artikel was er al op gewezen, dat de Wetenschappelijke Raad gebruik zou maken van bestaande periodieken als Mirovaya Ekonomika i Mezhdunarodnyye Otnosheniya (Wereldeconomie en Internationale Relaties) om "speciale uitgaven te publiceren, die gewijd zijn aan analyses van acute internationale problemen en de appreciatie van belangrijke internationale gebeurtenissen".

Aangenomen mag voorts worden dat onder auspiciën van de Raad voor "Vredesonderzoek" ook nog omvangrijke wetenschappelijke werken worden uitgegeven, hoewel daarvan tot op dit moment slechts een enkel geval gesignaleerd kon worden. Dit betrof het onder toezicht van de Raad verschenen werk "De vermindering van de Internationale Spanning en de Ideologische Strijd" (392 pagina's; oplage 7500 exemplaren), dat in 1981 in het Russisch op de markt werd gebracht door de wetenschappelijke uitgeverij Nauka. Onbekend is overigens of van dit werk ook vertalingen zijn gepland of uitgegeven.

Internationale bijeenkomsten

De Wetenschappelijke Raad voor "Vredesonderzoek" beperkt zich niet tot het uitgeven van brochures en boekwerken, maar is ook op andere terreinen actief. Zo organiseerde hij in maart 1980 een zg. wetenschappelijke coördinatiebijeenkomst, waaraan werd deelgenomen door experts uit de "socialistische broederlanden", die zich bezighouden met de studie van problemen op het terrein van vrede en ontwapening. Tijdens deze bijeenkomst werd gesproken over gezamenlijk wetenschappelijk onderzoek. Begin april 1981 organiseerde de Raad samen met het Sowjetcomité voor Europese Veiligheid in Moskou een internationaal symposium over veiligheid en détente in Europa, waarvoor - ook uit Nederland - wetenschappers uit de polemologische sfeer en parlementariërs waren uitgenodigd. Uitnodigingen zijn toen ook gegaan naar het NCEVS (Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking) en het door de CPN gedomineerde "Samenwerkingsverband Stop de N-bom, Stop de Kernwapenwedloop". Dit internationaal symposium - dat werd bijgewoond door gedelegeerden uit 23 landen - heeft volgens uitspraken in de Sowjetpers "uitbreiding en stimulering van de contacten met buitenlandse onderzoekcentra" gebracht.

Ontvangst delegaties

In 1981 is de Wetenschappelijke Raad voor "Vredesonderzoek" ook enige malen duidelijk betrokken geweest bij de ontvangst van buitenlandse delegaties. Zo werd, aldus TASS op 28 mei, een gezamenlijke delegatie van het Canadian Peace Congress en van de Quebec Peace Council tijdens een verblijf in Moskou "de kans gegeven om kennis te nemen van de werkwijze van de Weten-

schappelijke Raad".

Aangenomen mag echter worden dat in die gevallen waarin delegaties van b.v. polemologische instituten of instellingen en misschien van vredesorganisaties een bezoek aan Moskou brengen, de Wetenschappelijke Raad voor "Vredesonderzoek" daarbij op de een of andere wijze betrokken zal zijn. Dat past tenminste in de taak van de Raad om "de samenwerking van Sowjetgeleerden met onderzoekscentra in kapitalistische landen te bevorderen".

De planning voor de toekomst

Tijdens een op 14 april 1981 gehouden bijeenkomst van de Wetenschappelijke Raad, waarvan een verslag in juli 1981 in de Sowjetpers verscheen ^x, werd een overzicht gegeven van de activiteiten, welke de Raad en zijn onderdelen zouden moeten ontplooiën. Aan de hand daarvan kan duidelijk worden welke rol en functie de Wetenschappelijke Raad voor "Vredesonderzoek" binnen het Sowjetbestel heeft.

De algemene conceptie

Tijdens de bijeenkomst van april werd door voorzitter Nikolay INOZEMTSEW een rede gehouden over "het 26e CPSU-congres en de taken van de wetenschap op het gebied van de problemen van vrede en ontwapening". Speciale aandacht schonk hij daarbij aan de samenwerking met wetenschappers uit "de socialistische landen" en aan "de ontwikkeling van de relaties met buitenlandse onderzoeksorganisaties, groepen, (individuele) wetenschappers, experts en figuren uit het openbare leven, die zich vanuit deze posities inzetten voor de internationale vrede en veiligheid en bijdragen aan het wederzijds begrip tussen de volkeren". In dit kader past ook de inzet, die - in de woorden van INOZEMTSEW - van de Raad wordt verwacht bij de uitvoering van het door BREZJNEV tijdens het 26e CPSU-congres geopperde idee tot op-

^x Mirovaya Ekonomika i Mezhdunarodnyye Otnosheniya, no. 7, juli 1981, pag. 131 - 134.

richting van een "gezaghebbend" internationaal comité van wetenschappers, dat zich met inzetten voor de wereldvrede en "de noodzaak moet aantonen van het voorkomen van een nucleaire catastrofe". Wat dit betreft werd door een van de plv. voorzitters van de Raad, Moisey MARKOW, tevens hoofd van de sectie "Samenwerking tussen Wetenschappers op het terrein van het Vredesonderzoek" ^{*)}, meegedeeld dat zijn sectie werkt aan "de voorbereiding van een aantal adviezen, die kunnen bijdragen aan de realisering" van dit BREZJNEW-voorstel.

INOZEMTSEW stelde voorts dat de Wetenschappelijke Raad in het algemeen een bijdrage moet leveren aan een vermindering van de internationale spanning (o.m. door een studie van de objectieve voorwaarden daarvoor), aan de ontwikkeling van de "vreedzame coëxistentie" en aan de historische wedijver van "de twee systemen" (d.w.z. socialisme en kapitalisme). Met dit soort omschrijvingen en aanduidingen gaf de voorzitter van de Wetenschappelijke Raad in feite de algemene conceptie van waaruit dit orgaan te werken heeft: wetenschappelijk materiaal aandragen, dat in de Sowjetoptiek nuttig is voor "de strijd voor de vrede".

Speciale doelgroepen

Tijdens de bijeenkomst van april 1981 werden ook door andere functionarissen uitspraken gedaan over activiteiten, die de Wetenschappelijke Raad zal of zou moeten ontplooiën.

Vice-voorzitter Yevgeniy FEDOROW ^{**)}, tevens voorzitter van het Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede, wees op het bijzondere belang van een uitgebreide propaganda voor de tijdens het 26e CPSU-congres gedane voorstellen op het terrein van vrede en veiligheid, daarmee impliciet aanduidend

*) MARKOW deelde in zijn rede verder mee dat de meerderheid van de leden van deze sectie lid is van het Sowjetruussische Pugwash Comité daarmee minstens suggererend dat o.m. via de Internationale Pugwash Conferentie getracht zal worden het gestelde doel te bereiken.

**) FEDOROW is op 2 januari 1982 overleden. Over een opvolger zijn nog geen gegevens bekend.

dat de Wetenschappelijke Raad ook op dit terrein haar bijdrage heeft te leveren. Hij noemde het voorts een van de belangrijkste taken van de Raad om de in het Westen bestaande opvatting over de mogelijkheid van een beperkt nucleair conflict aan de kaak te stellen.

Het plv. hoofd van de Sectie "Ontwapeningsproblemen", Prof. V.V. ZHURKIN, wees erop dat het plan bestaat om - in samenwerking met het Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede - de propaganda te intensiveren voor de Sowjetvoorstellen over de beëindiging van de productie van alle soorten nucleaire wapens en over de vermindering van de bestaande voorraden daarvan. ZHURKIN deed verder de suggestie om de contacten uit te breiden met m.n. die organisaties in de Verenigde Staten, die sympathie en begrip hebben getoond voor de Sowjetvoorstellen op het terrein van vrede en veiligheid.

Twee andere groepen, waarop de Wetenschappelijke Raad haar activiteiten sterker zou moeten richten, werden genoemd door de sectiehoofden Oleg BYKOW en Moisey MARKOW. Eerstgenoemde wees op de "publiek(e opinie) in de westerse landen, in het bijzonder de vertegenwoordigers van de jongere generatie" en zei het essentieel te vinden dezen duidelijk te maken wat de gevolgen zouden kunnen zijn van de "agressieve politiek van het imperialisme" voor de mensheid. MARKOW noemde "de internationale vakbondscentra en organisaties", toen hij het had over de voorbereiding van een document dat tot doel heeft het ongelijk aan te tonen van de in het Westen heersende mening dat een vermindering van de wapenproductie meer werkeloosheid tot gevolg heeft. MARKOW noemde het "essentieel aan te tonen dat (dat) het (juist) mogelijk zou maken een vermindering van de werkeloosheid te bereiken en een verbetering van de levensstandaard voor de werkende mensen". De verspreiding van een dergelijk document in de internationale vakbeweging zou - aldus MARKOW - deze werkende klasse ertoe kunnen brengen meer actief deel te nemen aan de vredesbeweging.

Daarnaast werd uiteraard ook gewezen op het belang van de contacten van de Wetenschappelijke Raad en zijn leden met vertegenwoordigers van wetenschappelijke, maar ook maatschappelijke organisaties. Vice-voorzitter en hoofd van de Sectie "Ontwikkelingslanden en Problemen van Vrede en Ontwapening", Yevgeniy PRIMAKOW, noemde het "belangrijk" om dit soort contacten te gebruiken voor "het maken van propaganda voor de vredesinitiatieven

van het 26e CPSU-congres". Dit omdat, zoals hij zei, deze organisaties "invloed kunnen uitoefenen bij de formulering van het buitenlandse beleid" van hun landen.

Terreinen van onderzoek

Behalve voor het aanknopen van contacten met verschillende soorten doelgroepen, waaronder de wetenschappelijke waarschijnlijk de belangrijkste zijn, zet de Raad voor "Vredesonderzoek" zich uiteraard ook zelf in voor wetenschappelijk werk of onderzoek.

Het ligt voor de hand dat het eerste criterium daarbij - dat is trouwens eerder ook al gesteld - zal zijn of de resultaten daarvan gebruikt kunnen worden in de "strijd voor de vrede". Een voorbeeld daarvan is in het voorgaande al genoemd, n.l. het verband tussen een vermindering van de wapenproductie enerzijds en een daling van de werkeloosheid (uiteraard in het Westen, want Oost-Europa kent dat verschijnsel niet) en stijging van de levensstandaard anderzijds. Een ander duidelijk voorbeeld is een (voorgenomen) onderzoek naar de wijze waarop wetenschappelijk-technische samenwerking (d.w.z. tussen Oost en West) wederzijds tot voordeel kan strekken en ten dienste kan worden gemaakt aan de hele mensheid. Daarnaast houdt de Wetenschappelijke Raad zich bezig met studies zoals naar "de directe invloed van wetenschappelijk-technische vooruitgang op de militaire uitrusting en de gevolgen van die invloed" en naar "de invloed van wetenschappelijk-technische vooruitgang op een vergroting of, omgekeerd, een vermindering van de spanning in de wereld". Bovendien wordt er nog gestudeerd op zaken zoals "een socialistisch concept ter voorkoming van internationale conflicten", "de correlatie tussen lange-termijn en situationele factoren in de internationale ontwikkeling" en de ontwikkeling van het begrip "vreedzame coëxistentie".

De taken van de Raad

Uit de in het voorgaande gegeven, waarschijnlijk onvolledige opsomming van de door de Raad ontplooid en geplande activiteiten blijkt dat dit in 1979 opgerichte orgaan een meervoudige opdracht te vervullen heeft.

Coördinatie en stimulering onderzoek

De Raad voor "Vredesonderzoek" is in ieder geval een instelling, die zich bezighoudt met het wetenschappelijk onderzoek op het terrein van vrede en ontwapening. Op dit terrein is hij ook actief als het gaat om het coördineren van het onderzoek dat binnen het Sowjetblok wordt gedaan. Het is niet duidelijk of binnen de Wetenschappelijke Raad zelf onderzoeken en studies worden gedaan. De meeste daarvan worden in ieder geval verricht bij de verschillende instituten van de Sowjetacademie van Wetenschappen en dan is het de taak van de Raad - zo is gebleken uit uitspraken van vice-voorzitter PRIMAKOW - deze onderzoeken te coördineren. De executief secretaris van de Raad, Prof. G.I. MOROZOW, onderstreepte in dit verband in april 1981 dat de organisatie ernaar moet streven een zo groot mogelijk aantal onderzoekscentra, instituten en instellingen uit de hele Sowjet-Unie te betrekken bij dit vredesonderzoek. Daarbij moet de Wetenschappelijke Raad een oog er op houden dat in deze instellingen niet gelijktijdig gewerkt wordt aan hetzelfde probleem. De Raad moet bovendien het nut en de wenselijkheid van de verschillende studies en onderzoeken beoordelen.

De "Wetenschappelijke Raad voor het Onderzoek van Problemen met betrekking tot Vrede en Ontwapening" is derhalve een coördinerend en toezicht houdend orgaan op het terrein van de Sowjetrussische "vredesstudies" dat - gelet reeds op de bezetting van de leidinggevende functies binnen dit orgaan met wetenschappelijke partijfunctionarissen als bv. INOZEMTSEW, FEDOROW en niet te vergeten ARBATOW - op het nodige prestige kan rekenen maar tegelijkertijd geheel door de CPSU gecontroleerd wordt.

Propaganda-activiteiten

Naast deze taak op het terrein van wetenschap en onderzoek heeft de Raad echter ook een functie te vervullen op het terrein van de propaganda. Behalve door middel van het uitgeven van brochure-reeksen, waarin de "wetenschappelijk gefundeerde" Sowjetstandpunten met betrekking tot internationale ontwikkelingen en problemen worden uiteengezet, moet de Raad - aldus voorzitter INOZEMTSEW - zorgen voor "de ontwikkeling van de relaties met buitenlandse organisaties, wetenschappers, experts en figuren uit het openbare leven" en moet dit soort contacten - aldus vice-voorzitter PRIMAKOW - gebruikt worden "voor het maken van propaganda voor de vredesinitiatieven"

van de Sowjet-Unie. Dit wordt bijzonder belangrijk geacht, omdat deze organisaties en personen uit het wetenschappelijke en openbare leven "invloed kunnen uitoefenen bij de formulering van het buitenlandse beleid" van hun land. Daarmee is dus duidelijk gemaakt dat de Raad voor "Vredes-onderzoek" van Sowjetzijde ook bedoeld is als een onderdeel van het propaganda-apparaat, dat door het wetenschappelijk imago dat het heeft, m.n. in westerse wetenschappelijke kringen meer kan bereiken dan de traditionele Sowjetrussische propaganda- en beïnvloedingsinstellingen.

Tot nu toe is van de beïnvloedingsactiviteiten van de Wetenschappelijke Raad echter nog niet zoveel naar buiten toe gebleken. Afgezien van zaken als de verspreiding van brochures, kan eigenlijk alleen maar het in april 1981 samen met het Sowjetcomité voor Europese Veiligheid georganiseerde internationaal symposium in Moskou genoemd worden, waaraan ook enige vertegenwoordigers van het Nederlandse openbare leven hebben deelgenomen.

Wel is het sinds de oprichting van de "Wetenschappelijke Raad voor het Onderzoek van Problemen met betrekking tot Vrede en Ontwapening" in 1979 meerdere malen voorgekomen dat leidinggevende functionarissen van deze Raad - meestal wel officieel uit hoofde van hun andere functies of hoedanigheden in het Sowjetbestel - in het Westen verbleven of bijeenkomsten bezochten. Wat Nederland betreft kan in dat verband gedacht worden aan Georgiy ARBATOW, die behalve lid CC-CPSU en directeur van het z.g. Amerika Instituut ook een van de sectiehoofden van de Raad is. In maart 1981 bezocht hij ons land in verband met het verschijnen van een samen met de journalist Willem OLTMANS uitgegeven boek over de Sowjetrussische buitenlandse politiek en maakte hij van elke geboden gelegenheid gebruik om belangstelling te wekken voor de "vredes-politiek" van zijn land. Er kan ook gedacht worden aan het verblijf in ons land van twee vice-voorzitters van de Raad, Yevgeniy en Moisey MARKOW, die in augustus 1980 hebben deelgenomen aan de Pugwash-conferentie in Breukelen en aan het bezoek van hun collega Oleg BYKOW, die op 22 februari 1980 tijdens een openbare hoorzitting (over ontwapeningsproblemen) van de Vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken en Defensie van de Tweede Kamer als "ontwapeningsdeskundige" het woord voerde.

De propaganda- en beïnvloedingsactiviteiten van de Raad lijken overigens nog pas in een begin-stadium te verkeren. Wanneer echter uitspraken van leidinggevende functionarissen in aanmerking worden genomen, dan mag spoedig een intensivering daarvan worden verwacht.

Voor een deel zal dit wel afhankelijk zijn van de afronding van een aantal daarbij te gebruiken wetenschappelijke studies. Gedacht kan wat dat betreft bv. worden aan de door MARKOW genoemde, in het voorgaande aangehaalde studie over het verband tussen vermindering van wapenproductie en verkleining van werkloosheid.

Het is dit soort propaganda-activiteiten, waarbij uitgegaan wordt van wetenschappelijke studies en onderzoeken, waaraan de Wetenschappelijke Raad van INOZEMTSEW een specifieke bijdrage kan leveren.

- - -

DE CPN EN "HOE NU VERDER MET DE ANTI KERNWAPENCAMPAGNE"

De voortgang van de anti-kernwapencampagne na de massale demonstratie op 21 november te Amsterdam - het hoogtepunt in de anti-kernwapenstrijd in Nederland en het sluitstuk van de najaarsdemonstraties in West-Europa - is door de CPN en het door de CPN geleide "Samenwerkingsverband, Stop de N-bom Stop de Kernwapenwedloop" met de nodige zorg omgeven.

De demonstratie leverde het "Samenwerkingsverband" een enigszins wrange nasmaak op doordat de eer vrijwel geheel aan het verband voorbijging. Bij de voorbereidingen woog de stem van het "Samenwerkingsverband" ook al niet op tegen die van andere organisatoren, terwijl het mét zijn door de CPN gesteunde organisatiepotentieel, wél het leeuwedeel van de voorbereidingen voor zijn rekening nam. Bezinning over het gevolg van de anti-kernwapencampagne door het "Samenwerkingsverband" was derhalve noodzakelijk.

De noodzaak tot bezinning werd nog dringender na de militaire machtsovername in Polen. De ontwikkelingen binnen het Warschau-pact hielden immers geen bijdrage in voor het bij het grote publiek aanneemelijk maken van de door het "Samenwerkingsverband" veronderstelde vredeswil in de socialistische landen en met name in de Sowjet-Unie.

De eerste voorbereidingen voor een conferentie, waar een dergelijke nieuwe koers moest worden uitgezet, waren overigens al in oktober 1981 getroffen.

De militaire machtsgreep in Polen scheen aanvankelijk enige vertraging in de plannen voor de conferentie op te leveren. Van dat moment af werden de plannen, die toch al niet aan de grote klok waren gehangen, nog zorgvuldiger voor de buitenwereld afgeschermd.

Het motto van deze besloten internationale conferentie luidde: "hoe nu, in de nieuw ontstane situatie, verder met de strijd tegen de kernwapens". Uit verklaringen van deelnemers bleek, dat tot de "nieuw ontstane situatie" zeer duidelijk de kwestie Polen werd gerekend en de mogelijk nadelige effecten daarvan op de activiteiten van met name de Westerse verdedigingsbewegingen. Of, zoals op 16 februari in het Russische partijdagblad Pravda stond te lezen:

"Deze bijeenkomst maakte het ons mogelijk van gedachten te wisselen over de resultaten van de massale manifestaties tegen de oorlogsdreiging, welke in de afgelopen herfst werden gehouden, maar ook om te beraadslagen over de perspectieven en over de strategie voor de activiteiten van de vredelievende krachten onder de omstandigheden, die zgn. ontstaan als gevolg van de verscherpte internationale situatie".

Over deze conferentie werd in Nederland alleen door de Waarheid summier verslag gedaan. Oost-europese kranten gaven echter ruimschoots aandacht aan het gebeuren: zij stuurden speciale correspondenten en publiceerden uitgebreide beschouwingen.

Pikant detail bij dit alles was dat ook het Poolse Vredescomité was uitgenodigd en tot enkele dagen vóór de conferentie ook vastbesloten was om deel te nemen, maar uiteindelijk toch niet verscheen.

N-BULLETIN

Het N-bulletin is een maandelijks uitgave van het samenwerkingsverband 'Stop de neutronenbom-Stop de kernwapenwedloop'. Het bulletin verschijnt onder verantwoordelijkheid van de redactie.

Prijs per nummer: f 2,50
 Abonnementen f 25,—
 Correspondentie t.a.v. de administratie:
 Walraven van Hallweg 17
 1063 TB Amsterdam
 Tel. 020-11 33 42
 Correspondentie t.a.v. de redactie:
 Jandirk Pronk
 van Spilbergenstraat 54"
 1057 RJ Amsterdam
 Financiële bijdragen op postgiro
 1956719 t.n.v. N. Schouten

Daags na afloop van de conferentie verklaarde N. SCHOUTEN in de Waarheid, dat de Polen niet welkom waren geweest, omdat hun goedkeuring van de militaire machtsovername in eigen land "voor het Samenwerkingsverband onaanvaardbaar was geweest". Deze afwijzing van Polen was, zo verheugde SCHOUTEN zich, "voor de andere Oosteuropese vredescomité's echter geen reden om weg te blijven".

In dit verband is het ook zeer opmerkelijk dat door CPN en "Samenwerkingsverband" geen moment gearzeld is m.b.t. de deelname aan de conferentie van een delegatie van het Tsjechoslowaakse vredescomité, dat nauw verbonden is met de CP van Tsjecho-Slowakije. En toch was het de CPN die op 6 april 1981 haar vertegenwoordiger van het congres van de CP van Tsjecho-Slowakije terugriep, omdat de eerste secretaris van die partij, HUSAK, in zijn congresrede een uitermate negatieve beoordeling gaf van de democratiseringsprocessen o.l.v. Solidarnosc in Polen en methoden suggereerde die al eerder in Tsjecho-Slowakije en Hongarije waren gebruikt. Nog geen jaar later, nu de suggestie van de Tsjechoslowaakse partijleider is verwerkelijkt, acht de CPN-leiding het blijkbaar wel mogelijk met vertegenwoordigers uit die partij te beraadslagen hoe vrede in Europa bereikt kan worden.

CPN EN FEMINISME

De recente ontwikkelingen rond het feminisme en de vrouwenemancipatiebeweging in de maatschappij hebben de gang van zaken in de CPN duidelijk beïnvloed. De reeds ruim vijf en dertig jaar bestaande Nederlandse Vrouwen Beweging (NVB), formeel onafhankelijk, maar in feite de vrouwenorganisatie van de CPN, stelde vier jaar geleden al vast dat de CPN een achterstand had in de ontwikkeling van politieke standpunten met betrekking tot het vrouwenvraagstuk. Het wegwerken van deze achterstand achtte de NVB mogelijk binnen het door de partij toegelaten politiek-ideologische kader. De vrouwenstrijd bleef men dus beschouwen als een onderdeel van de anti-kapitalistische strijd; de onderdrukking van de vrouw was een bijzonder aspect van de kapitalistische onderdrukking.

Voor een aantal vrouwen in CPN en NVB was deze visie te beperkt. Zij meenden dat de vrouwenstrijd in de eerste plaats gericht moest zijn op de bevrijding van de vrouw van de patriarchale overheersing, die zowel onder kapitalistische als onder socialistische verhoudingen voorkomt.

Vanaf 1979 kwamen deze twee opvattingen steeds onverzoenlijker tegenover elkaar te staan en inmiddels kan van een feitelijke scheiding tussen een traditioneel-marxistische en een feministische groep in de partij worden gesproken. Tijdens het 27ste congres van de CPN in juni 1980 bleek de feministische groep al zo sterk vertegenwoordigd, dat een aanvulling van een van de congresresoluties kon worden bewerkstelligd. Daardoor werd de vrouwenemancipatie door het congres gekwalificeerd als een integraal bestanddeel van de partijstrijd.

Mede op grond van congres-resoluties als deze kwamen in de loop van 1980 en 1981 in een aantal afdelingen en districten van de CPN zogeheten "vrouwenoverleggen" tot stand. Deze overlegorganen beoogden de krachten van de feministisch gezinden te organiseren om daardoor meer invloed op de politiek van de partij uit te kunnen oefenen. In feite introduceerden zij hiermede een partiële horizontale overlegstructuur in de partij, die op gespannen voet staat met de in de statuten vastgelegde hierarchische, verticale partijstructuur.

De bedoelde overlegorganen hebben dan ook geen besluitvormende bevoegdheden in de partij. De partijleiding heeft het ontstaan van een dergelijke horizontale structuur niettemin toegelaten en heeft het functioneren ervan erkend, onder meer door de landelijke coördinatiecommissie van de vrouwenoverlegorganen aan te merken als een commissie van het partijbestuur.

Een succes voor de feministische vleugel in de partij was eveneens, dat met de instemming van het partijbestuur een CPN-vrouwenconferentie kon worden belegd, die uitsluitend toegankelijk was voor vrouwelijke partijgenoten. Deze conferentie vond op 16 en 17 januari plaats te Amsterdam en werd door ongeveer 600 vrouwen bijgewoond. In de voorbereiding van de conferentie werden drie notities gepresenteerd, waarin ten aanzien van een aantal gespreksonderwerpen stellingen waren geformuleerd. Het betrof hier:

- een knelpuntennota, opgesteld door de "landelijke coördinatiecommissie" naar aanleiding van voorgaande discussies in de plaatselijke en regionale "vrouwenoverleggen". In deze nota werd gesteld, dat het een eis is dat het landelijk vrouwenoverleg een zelfstandige, besluitvormende positie krijgt in de partij; dat de strijd voor vrouwenemancipatie werkelijk geïntegreerd wordt in de politiek van de partij en niet wordt afgeschoven naar het vrouwenoverleg; dat de eisen van de vrouwen in hun strijd door de partij serieus worden genomen en even zwaar wegend worden behandeld als de eisen voortvloeiend uit de economische marxistische analyse van de maatschappij; dat ook met de in de partij heersende traditionele opvatting over de rolverdeling tussen mannen en vrouwen wordt gebroken.
- een notitie van het Dagelijks Bestuur van de CPN, waarin de waarde van de vrouwenoverleggen wordt onderstreept als een voorwaarde tot integratie van de eisen van de vrouwenbeweging in de politiek van de partij, maar waarin tezelfdertijd wordt benadrukt dat deze overlegorganen geen onafhankelijke, besluitvormende bevoegdheden krijgen. Die blijven gereserveerd voor de in de statuten vastgestelde partijinstanties.
- een notitie, waarin werd ingegaan op de relatie tussen vrouwenstrijd en socialisme, alsmede op de geschiedenis van de vrouwenstrijd in de CPN.

CPN-informatiebulletin
febr. '82

Tijdens de conferentie discussieerden de 600 deelnemers, verdeeld in 32 groepen over de volgende thema's:

- gedwongen heteroseksualiteit en de norm van heteroseksualiteit;
- vrouwen en vredesstrijd;
- moederschap: vrouwen en hun koesterende functie;
- vrouwen, werk en inkomen;
- machtsvorming van vrouwen;
- vrouwen en de organisatiebeginselen van de CPN.

Aanvankelijk was voorzien dat tevens gediscussieerd zou worden over het thema "zelfbeschikkingsrecht en abortusstrijd", maar dit thema werd bij gebrek aan belangstelling van de agenda geschrapt.

De partij moet veranderen

De conferentie leidde tot de conclusie dat niet alleen de maatschappij maar ook de CPN geprogrammeerd is naar patriarchaal model. De partij kent een "sexistische taakverdeling": mannen maken politiek en vrouwen doen de "klussen". De standpunten van de partij worden ook vanuit het mannenstandpunt vastgesteld, hetgeen terug te vinden zou zijn in eisen voortvloeiende uit met name de sociaal-economische politiek van de Partij. Het is daarom nodig, zo werd gesteld, dat de partijstandpunten getoetst worden aan de feministische inzichten. De sexetegenstelling moet daartoe erkend worden als van even fundamentele betekenis te zijn als de klassetegenstelling. De strijd tegen discriminatie op grond van sexe moet een wezenlijk onderdeel vormen van de communistische maatschappijvisie en is dus van het grootste belang voor het formuleren van de Nederlandse weg naar het socialisme, zo werd vastgesteld.

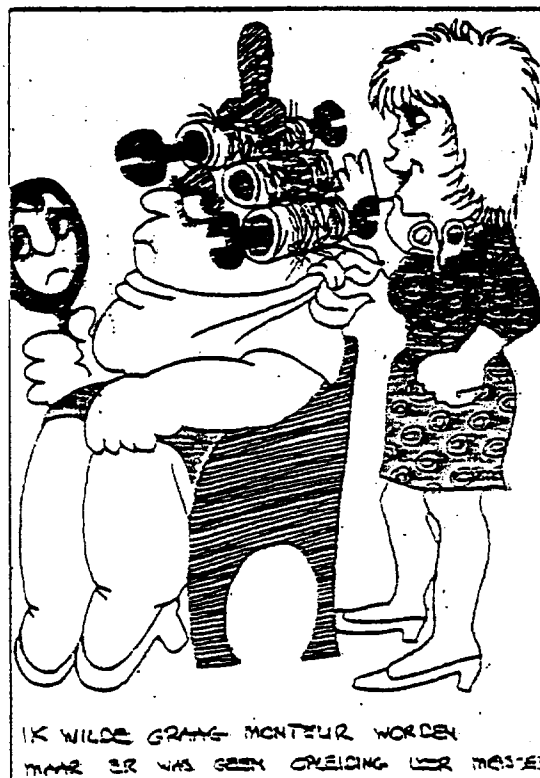
De conferentie meende dat de manier waarop de partij functioneert grote belemmeringen oplevert voor de vrouwenstrijd. Het strategische principe van de CPN, als eenheid op te treden, zou de ontwikkeling van de partijopvattingen met betrekking tot de vrouwenstrijd hebben belemmerd. Het eenheidsdenken en het democratisch-centralisme moeten ter discussie worden gesteld, zo werd algemeen betoogd. De centralistische besluitvorming moet worden afgeschaft. Minderheidsstandpunten moeten mogelijk worden, omdat-zo wordt geargumenteerd - een kwantitatieve minderheid, bijvoorbeeld vrouwen in besturen, een kwalitatieve meerderheid kan vertegenwoordigen. De partij moet ook erkennen en accepteren dat vrouwen hun loyaliteit in de eerste plaats leggen bij de vrouwenstrijd, ook al gaat dat tegen de belangen van de partij in.

De vrouwen concludeerden tijdens de conferentie ook, dat de partij haar voorhoederol ten aanzien van de vrouwenbevrijding in het geheel niet heeft waargemaakt. Zij achtten het dan ook beter zo'n voorhoedepretentie niet langer te hanteren. Een en ander zou moeten inhouden dat wordt besloten te breken met de praktijk van de CPN om de politieke opvattingen van de partij op te dringen aan maatschappelijke organisaties via de in die organisaties optredende partijleden. De partij zou zich juist meer open moeten stellen voor de opvattingen van die maatschappelijke organisaties.

Op deze wijze werden nogal fundamentele wijzigingen van de werkwijze van de partij geëist. Daarnaast vond men dat de structuur van de partij veel doorzichtiger moest worden, zodat men de resultaten van discussies en de daarop gebaseerde besluitvorming niet langer uit de burgerlijke pers behoefde te vernemen.

Machtvorming

Voor het doorvoeren van veranderingen was het volgens de conferentie nodig dat de vrouwen macht zouden gaan verwerven. Het oprichten van een vrouwenpartij zou geen oplossingen bieden, zo stelde men; de CPN zou "gefeminiseerd" moeten worden. Daartoe wil men in een offensief starten, dat er tevens toe moet leiden dat de positie van de vrouw binnen de partijorganisatie verbeterd wordt. Kandidaten voor bestuursfuncties moeten niet voorgesteld of gesteund worden omdat ze "toevallig" vrouw zijn of omdat zij zich zo actief voor de partij hebben ingezet, maar moeten beoordeeld worden naar de mate waarin zo iemand zich heeft ingezet voor de vrouwenstrijd in de partij. Geëist wordt voorts, dat de vrouwenoverleggroepen als een feitelijk deel van de partij erkend worden, een duidelijke taakomschrijving krijgen, de bevoegdheid om het partijbestuur van advies te dienen en het recht om zelfstandig afgevaardigden te kiezen voor congressen, conferenties e.d.

De door de vrouwen naar voren gebrachte eisen zijn in het bijzonder voor een organisatie als de CPN uiterst radicaal. Verwacht mag worden dat enkele specifieke voorstellen, o.a. met betrekking tot het verkrijgen van eigen rubrieken in partijpublicaties, scholingen in feminisme, het inrichten van een vrouwensecretariaat, het verlenen van adviesrecht aan vrouwenoverlegorganen en dergelijke, niet onwelwillend door de partijleiding zullen worden tegemoetgetreden. Andere voorstellen, zoals het opheffen van het verbod of fractievorming en het kiezen van eigen afgevaardigden naar conferenties en congressen betekenen evenwel een rechtstreekse inbreuk op de democratisch-centralistische organisatiebeginselen en kunnen aanleiding geven tot diepgaande meningsverschillen in de partij. De meest fundamentele tegenstelling wordt opgeroepen door de eis tot gelijkschakeling van de feministische met de marxistische maatschappijanalyse.

De resultaten van de vrouwenconferentie moeten door het partijbestuur van de CPN nog besproken worden. De conferentie heeft overigens nu al tot resultaat, dat de invloed van de feministen in een aantal partijorganen is toegenomen. De feministische stroming in de CPN is kennelijk al te sterk om haar nog langer te kunnen negeren. Daarom zal de partijleiding spoedig tot duidelijke uitspraken moeten komen, al was het alleen maar om te voorkomen dat de conflicten de partij boven het hoofd gaan groeien.

= = =

III. MINDERHEDEN - ACTIVISME - TERRORISME

DE ANTI-MILITARISTISCHE ACTIEGROEP "ONKRUIT" "eerder een groep acties dan een actiegroep" x)

"Onkruid", de noemer waaronder sinds 1977 veel anti-militaristische acties gevoerd werden, is eigenlijk alleen maar in negatieve zin te definiëren. Het is geen omliggende organisatie, men heeft geen leden, men heeft geen statuten, men betaalt geen contributie; kortom, het is een "verschijnsel", dat in organisatorisch opzicht nauwelijks in kaart te brengen is.

Inleiding

In de loop van 1974 ontstond er binnen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) een stroming, die zich als "Werkgroep Politieke Gevangenen" afzette tegen wat men noemde de pure belangenbehartiging van die dienstweigeraars, die - na als zodanig via de Wet GMD (Gewetensbezwaren Militaire Dienst) "erkend" te zijn - vervangende dienst verrichtten. De werkgroep was van mening, dat zelfs het zich beroepen op de wet GMD al inhield dat men zich onderwierp aan het militarisme. Met het doen van vervangende dienst pleitte men alleen het eigen geweten schoon; men deed echter niets om het leger of het militarisme aan te vallen.

x) Thei van LAANEN in de Groene Amsterdammer van 27-1-1982

Eind 1974 begin 1975 ging de werkgroep ertoe over zich de werkgroep "Onkruid" ^{xx)} te noemen. "Onkruid" besloot in mei 1975 zich aan te sluiten bij het op 1 oktober 1974 in Parijs opgerichte Internationale Totaal Dienstweigerings Collectief (ITDC, ook wel genoemd Insoumission Collective Internationale - ICI). Uitvloeisel van dit internationale contact is dat er zo nu en dan ook buitenlandse dienstweigeraars in Nederland onderduiken. In deze periode werd "Onkruid" zich ervan bewust, dat al het ageren tegen de dienstplicht ertoe zou kunnen leiden, dat wel de dienstplicht afgeschaft zou worden, maar niet het leger en dat het alternatief, een vrijwilligersleger, nog minder aantrekkelijk was. Het accent van de agitatie werd daarom verlegd naar het anti-militarisme en kort samengevat luiden de doelstellingen van "Onkruid" dan ook:

- het steunen van, en organiseren van acties voor totaalweigeraars, die geen beroep doen op de wet GMD, en dus veroordeeld worden tot een langdurige gevangenisstraf.
- het protesteren, demonstreren en ageren tegen allerlei militaristische tendenzen in onze maatschappij, zoals vliegshows, vlootdagen, taptoes e.d.;
- het propageren van het anti-militarisme door middel van spreekbeurten, brochures, affiches e.d.

Hierbij richt "Onkruid" zich niet tot het parlement of tot de politieke partijen - die er volgens hen blijk van hebben gegeven toch niet te willen of te kunnen handelen in overeenstemming met geluiden uit de samenleving - maar men spreekt de gewone burgers aan op hun eigen verantwoordelijkheid.

Acties worden dan ook niet gevoerd vanuit een centrale organisatie met eisen aan de overheid, maar vanuit ieders eigen verantwoordelijkheid en zonder discussie met de tegenstander. Typerend voor de sfeer waarin dergelijke acties plaatsvinden is het volgende gesprek, dat plaatsvond tijdens de bezetting van het Ministerie van Defensie op 28-11-1978:

xx) Vgl.: Onkruid - buskruid - Onkruid

Ambtenaar: "Wie is jullie leider?"

Iemand uit de groep: "Hebben we niet."

Ambtenaar: "Ja, maar wat zijn jullie eisen?"

Iemand uit de groep: "Hebben we niet."

Ambtenaar: "Maar wat komen jullie dan doen?"

Iemand uit de groep: "We komen het leger de oorlog verklaren. Dat is alles."^{*)}

Organisatie

In deze geest is "Onkruit" dan ook "ongeorganiseerd": er bestaan weliswaar "Onkruit"- "afdelingen" in een aantal plaatsen in het land, maar dat wil alleen maar zeggen, dat in die plaatsen een aantal personen verblijft met min of meer gelijke opvattingen, die op min of meer regelmatige tijden bij elkaar komen om te spreken over vanuit deze opvatting noodzakelijke acties.

Te eniger tijd zijn "Onkruit"-kernen geconstateerd in: Groningen, Den Haag, Amsterdam, Breda, Deventer, Dordrecht, Haarlem, Den Bosch, Leeuwarden, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht, Zoetermeer, Boskoop, Hilversum, Sittard en Maastricht.

Het bestaan van "Onkruiters", d.w.z. actievoerders en sympathisanten is geconstateerd in: Achterberg, Amstelveen, Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Assen, Breda, Brunssum, Delft, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Doorn, Dordrecht, Ermelo, Gorinchem, Groningen, Haren, Hasselt (B.), Heemskerk, Hengelo, Hilversum, Kampen, Leeuwarden, Leiden, Leidschendam, Maastricht, Middelburg, Midwolde, Noordwijk, Nijmegen, Oosterwolde, Oudenaarde, Rosmalen, Rotterdam, Scheveningen, Sneek, Tilburg, Ureterp, Utrecht, Voorburg, Waalwijk, Wageningen, Wortegem (B.), Zevenbergen, Zeist, Zoetermeer, Zutphen.

Belangrijke adressen m.b.t. "Onkruit" zijn:

- Postbus 7007 in Groningen
- Postbus 569 in Nijmegen
- Postbus 14688 in Amsterdam.

^{*)} Thei van LAANEN in de Groene Amsterdammer van 27-1-1982.

Van januari 1977 tot en met januari 1982 zijn onder de noemer "Onkruid" ca 200 grotere en kleinere acties geconstateerd: variërend van aanplakacties, gooien met verfbommen, speelgoedacties, tot bezettingen en overvallen van bedrijven en overheidsinstellingen en niet te vergeten blokkades van munitietreinen en sabotage aan apparatuur van de Nederlandse Spoorwegen. "Onkruid" is ondanks het geringe aantal "Onkruiders" (ca 500) een niet onaanzienlijke verstorende factor in het openbare

leven. Dit is mede te danken aan het verschijnsel, dat er eigenlijk geen sprake meer is van onafhankelijk van elkaar optredende actiegroepen zoals: krakers, Anti Kernenergie Beweging, Anti Militaristen, Vredesgroepen, feministen, milieuactivisten e.d.

"Actiewezen" is eigenlijk een betere naam voor al deze nieuwe sociale bewegingen^{*)}. Men neemt over en weer kennis van elkaars schrifturen^{xx)}, voelt zich vervolgens aangesproken door aangekondigde acties en meldt zich aan om mee te doen.

Behalve door de een of andere idee gemotiveerde activisten doet aan "Onkruid"-acties ook nog een groot aantal personen mee, die alleen maar

Speelgoedactie: ludiek, maar de aangerichte schade is vaak vrij aanzienlijk.

*) Thei van LAANEN beschrijft die bewegingen als volgt: "In het algemeen denkt traditioneel links in termen van conflictoplossing. Maar de nieuwe sociale bewegingen (kraker, Onkruid, anti-kernenergiebeweging en vrouwenbeweging) denken meer in termen van conflictvoering. De chaos met al haar nieuwe mogelijkheden is ontdekt: men probeert haar te doorleven zonder nieuwe oplossingen, nieuwe vormen of nieuwe mythen te scheppen."

xx) Schrifturen, die in een groot aantal alternatieve of tegen het alternatieve aanleunende boekwinkels in het hele land te koop worden aangeboden.

actie willen voeren, actief willen zijn, mee willen doen, erbij willen horen of rellen willen schoppen. Dit laatste werd vooral duidelijk in Groningen bij de munitietransporten van januari 1982, toen zelfs de supportersclub Z-side van FC-Groningen meedeed.

Er bestaat een Landelijk Overleg Onkruid (LOO) dat meestal eens in de veertien dagen plaatsvindt in Utrecht. Hier komen - bij voorkeur roulerende - vertegenwoordigers van de lokale groepen bijeen om te spreken over lokaal gevoerde of te voeren acties en over acties waarbij "landelijk gemobiliseerd" moet worden, d.w.z. dat voor het welslagen van de actie een dermate groot aantal deelnemers nodig is dat men verzoekt om deelname van zoveel mogelijk "Onkruiders" uit zoveel mogelijk plaatsen.

In het anti-militarisme en om de beweging "Onkruid" heen is een aantal nevenverschijnselen ontstaan, zoals:

- PDK - Politiek Dienstweiger Kollektief, d.w.z. pogingen om een zo groot mogelijk aantal totaalweigeraars collectief in de publiciteit te brengen. Er zijn PDK's in Nijmegen, Utrecht en Rotterdam.
- AMB - Anti Militaristies Buro, waar men totaalweigeraars voorlicht en steunt en research pleegt over anti-militaristische doelen (wapenindustrie, wapenresearch, wapenhandel e.d.). Er is een AMB in Nijmegen ("De Muiterij", de Ruyterstraat 17) en één in Breda in oprichting.
- Herhalingsweigeraars, d.w.z. grootverlofgangers, die in de loop der tijd "tot andere gedachten gekomen zijn m.b.t. het militarisme" en daarom nu nooit meer in dienst willen.
- Antinor, een beweging van ouders van ex- en a.s. totaalweigeraars, die niet begrijpen "waarom het pacifisme van hun zoons ertoe moet leiden dat zij als gevaarlijke misdadigers in de gevangenis gestopt worden".

Publicaties van "Onkruid" die op min of meer geregelde basis verschijnen zijn:

- "De Schoffel", gepubliceerd in Nijmegen; inlichtingen bij Postbus 569 aldaar;
- "De Totaalweigernieuwsbrief", gepubliceerd in Groningen; inlichtingen bij Postbus 7007 aldaar.

Ideologie

Zoals reeds eerder aangehaald is "Onkruid" in wezen een anti-militaristische beweging en richtten haar acties zich in den beginne eigenlijk vooral op militaire doelen. Het streven hierbij was om evenementen, waarbij de overheid trachtte de krijgsmacht dichterbij het publiek te brengen, zodanig te verstoren dat het voordelig effect van de manifestatie omgebogen werd in een negatief beeld van de krijgsmacht. Dit resulteerde in acties bij commando-overdrachten (Korps Mariniers), Open Dagen van Luchtmachtbases, banenwinkels van de Landmacht e.d. Als reactie echter op aanhoudingen van totaal-weigeraars en van actievoerders en de daarop volgende veroordelingen door de rechterlijke macht richtte "Onkruid" haar aandacht weldra ook op politie- en justitie-objecten. Tegelijkertijd werden de meer theoretische geschoolden in de beweging zich ervan bewust, dat niet alleen de krijgsmacht als militaristisch te beschouwen was, maar ook de aan de krijgsmacht leverende industrie en handel en de daarmee verbonden belangen. De kreet "Militair Industrieel Komplex" (MIK) begon steeds meer gebruikt te worden als aanvulling op de kreet "Militair Administratief Komplex" (MAK). Het hele MIKMAK is in de zienswijze van "Onkruid" min of meer op te vatten als het uitvoerend orgaan van het Kapitaal, de drijvende kracht achter het kille, onmenselijkende, onderdrukkende systeem, waartegen men zich moet verzetten.^{*)}

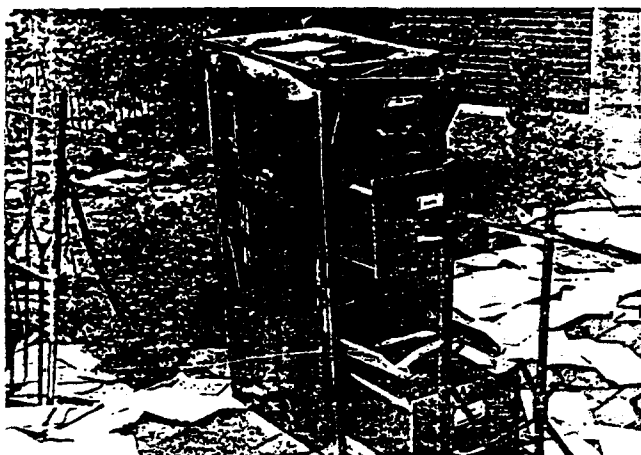

*) De Groene Amsterdammer (27-1-82):
"De Strategie van Onkruid: De chaos is ontdekt".
De motor achter dit verzet is niet het zicht op een alternatief toekomstbeeld, maar bestaat veel meer uit een afkeer van bestaande wantoestanden. Men weigert te staren naar ideaalbeelden van de toekomst, "realistische alternatieven" of eisen. Omdat dit alles deel uitmaakt van de orde die afgewezen wordt. Een orde waarin, zoals een Onkruidster het cynisch uitdrukte, progressieve groepen vaak met de beste bedoelingen strijden om de ontmenselijking van de samenleving op een meer democratische wijze tot stand te laten komen. De beste garantie voor de opbouw van een menselijke maatschappij ligt volgens Onkruid niet in een goed bestuur over die samenleving, maar in het feit, dat er aan de basus weerbare mensen zijn.

Voorbeelden hiervan zijn: de overval op het gebouw van het Provinciaal Militair Commando-Noord Holland in Amsterdam en de acties in januari 1982 in Groningen en Deventer om Amerikaanse munitietreinen tegen te houden.

PMC - NH - 20 mei 1981

Door het inslaan van een ruit omstreeks 18.00 uur verschaftte zich een 25-tal Onkruiters toegang tot het PMC-gebouw. Zij sommeerden de aanwezige

Stille getuige na de PMC-actie ...

dienstdoend officier van garnizoenspiket om achter zijn bureau te blijven zitten en gingen er vervolgens toe over een aantal kasten en bureaux open te breken c.q. op straat te gooien. De in de kasten aanwezige documenten werden in plastic vuilniszakken gestopt, waarna een buiten gebleven ondersteuningsploeg er met deze zogeheten "Onkruitbuit" van doorging. Ook de overvallers konden voor de komst van te laat gewaarschuwde Koninklijke Marechaussee een goed heenkomen zoeken.

Deze actie werd begeleid door het tegelijkertijd uitkomen van het door "Onkruit"-Amsterdam gepubliceerde boekje "Oorlog in Nederland, het geweer van je buurman", dat een beschrijving gaf van de organisatie van het Nationaal Territoriaal Commando (NTC), de PMC's, de Nationale Reserve (Natres) en de inzet van het leger bij binnenlandse acties. De zaak kreeg een nasleep door de publicatie door "Onkruit" van de "PMC-papers" nrs. 1 t/m 5, waarin men de buitgemaakte documenten gedeeltelijk en zodanig bewerkt reproduceerde dat men daarmee tot genoegen van het actiewezen aantoonde dat Nederlandse legereenheden

- en in elk geval de Natres - getraind werden op inzet bij binnenlandse onrust (waarmee bedoeld werd: acties van o.m. de krakers en de Anti-kernenergie-beweging met een ernstig ordeverstoring effect).

Transport per NS van Amerikaanse munitie - 18 t/m 25 januari 1982

De onrust, ontstaan bij dit transport en de aandacht hieraan geschonken door de landelijke publiciteitsmedia liggen nog vers in het geheugen. Volstaan moge daarom worden met het volgende: nog nooit heeft in Nederland een betrekkelijk klein aantal mensen (totaal maximaal 1000 personen) zo langdurig (een hele week) zo hardnekkig, zoveel overlast bezorgd aan zowel het transport zelf als aan het overige goederen- en reizigersvervoer.

Tegelijkertijd kregen "Onkruid"-acties een geheel nieuwe dimensie. Onder dekking namelijk van de rest van het actiegebeuren, de menselijke blokkades, waaraan behalve door Onkruiders ook door AKB'ers, CPN'ers, PSP'ers enrellenschoppers werd meegedaan, werd op vrij uitgebreide schaal sabotage gepleegd aan de relaiskasten voor de seinen, werden materiële blokkades opgericht en werden echte en nepbommen geplaatst en bommeldingen gedaan.

3) Objecten die te maken hebben met de rechtspleging in Nederland

Bij deze acties gaat het voornamelijk om de rechtspleging ten aanzien van dienstweigeraars aan de kaak te stellen. Ondernomen acties op dit terrein: bekladden van het Huis van Bewaring, poging om gevangenen kameraden te ontzetten, acties bij Nieuwersluis, demonstraties in gerechtsgebouwen e.d.

4) Objecten en organisaties die kenmerkend zijn voor de militarisering van onze samenleving

De antipathie van "Onkruit" richt zich o.m. op de particuliere bewakingsdiensten, die worden gezien als eenheden van een privéleger, als orde-diensten van het kapitalisme. "Onkruit"-aanhangers hebben camera's bij banken in Amsterdam vernield, terwijl hier en daar ook banden van door bewakingsdiensten gebruikte voertuigen zijn doorgeprikt. Ook de acties tegen het militaire speelgoed in warenhuizen dienen in deze categorie actiedoelwitten te worden ondergebracht

5) Objecten en organisaties deel uitmakend van het z.g. militair industriële complex

Deze acties welke ondernomen zijn bij de defensie-industrie verdienen speciale aandacht, omdat zij de beveiliging van defensie-geheimen soms in ernstige mate kunnen aantasten. We zien bij de hier bedoelde acties een aantal gemeenschappelijke kenmerken waaruit een actiemethodiek is te construeren. Hiertoe zullen we het verloop van de acties bij vijf organisaties in gestileerde vorm schetsen. Het betreft achtereenvolgens de gebeurtenissen bij De Kruithoorn, Wilton-Feijenoord, RVO/TNO, RDM en MTMC.

De Kruithoorn - 24 oktober 1979

Om 14.15 uur arriveren twee bestelbussen bij de ingang van het bedrijf. Eén persoon probeert de dienstdoende bewaker af te leiden ("mag ik even bellen"). Te zelfder tijd stormen 60 personen uit de busjes het terrein op en begeven zich naar het hoofdgebouw. Men probeert de medewerkers er van te overtuigen dat het bedrijf bezet is.

Er wordt een begin gemaakt met het afsluiten van de toegangsdeuren en opwerpen van een barricade met bureaux en kasten. Een gedeelte van de actievoerders gaat niet naar binnen maar verzorgt buiten het demonstratieve element van de actie. Er worden leuzen geschreeuw en gekalkt.

Het voornemen van de actievoerders binnen was zonder twijfel om documenten in handen te krijgen, welke zouden moeten aantonen dat het bedrijf wapentuig aan allerlei besmette fascistische regimens levert.

De bedoeling was om de eventueel aangetroffen gegevens aan sympathisanten elders door te bellen, hetgeen ook gedaan is; er werd echter niet veel belangrijks aangetroffen. De actievoerders, die zich binnen bevonden, zijn door politie-Den Bosch aangehouden en naderhand justitieel vervolgd.

Wilton Feijenoord - 23 mei 1980

Om 07.40 uur verzoeken 10 personen toegang tot de werf. Zij geven voor werknemers te zijn van een bedrijf, dat werkzaamheden op de werf verricht. De poging om op deze wijze het terrein te betreden mislukt, omdat de dienstdoende bewaker een en ander bij het betreffende bedrijf controleert. Een vijftal actievoerders slaagt er niettemin in om het terrein te betreden, naar alle waarschijnlijkheid door een gat in de omheining te knippen. Er wordt vervolgens met verf- en rookbommen naar een in aanbouw zijnd Indonesisch korvet gegooid. Ook wordt een spandoek ontvouwd. Na deze actie zijn geen aanhoudingen verricht.

RVO / TNO - 11 september 1980

Om 07.40 uur meldt een jongeman zich bij de portier en leidt diens aandacht af door het stellen van enige vragen. Een twintigtal jongelieden stormt daarop naar binnen en rent de trap op naar de 4e etage alwaar zich de archiefruimte bevindt. De desbetreffende vleugel wordt afgegrendeld met touwen. Verder wordt een barricade opgeworpen met tafels en bureaux. De vleugel en het geheime archief blijven ongeveer één uur in handen van de actievoerders. In die tijd worden rapporten en andere paperassen aan de voorzijde van het gebouw naar buiten geworpen. Terwijl alle aandacht is gericht op deze voorzijde wordt een geselecteerde hoeveelheid rapporten aan de achterzijde naar buiten geworpen en door een actievoerder opgevangen. Deze wordt door een TNO-medewerker onderschept. Niet duidelijk is geworden of er niet meer rapporten naar andere actievoerders geworpen zijn en op die manier in handen van "Onkruid" zijn geraakt. Ook bij deze actie vindt een buitengebeuren plaats. Pamfletten worden verspreid en leuzen worden gescandeerd.

Het doel van de actie was om gegevens in handen te krijgen over de werkzaamheden van het Prins Maurits Laboratorium, waarover door "Onkruid" zeer negatief wordt geoordeeld. Het resultaat van deze actie is geweest dat verscheidene - ook geheime - documenten in handen van "Onkruid"-aanhangers zijn geraakt.

De daadwerkelijke bezetters van dit gebouw werden door de gemeentepolitie van Den Haag gearresteerd. Tien ervan waren totaal-weigeraars en zijn overgegeven aan de marechaussee. De overigen zijn heengezonden.

RDM - 11 maart 1981

In de morgenuren renden enkele tientallen jongelieden naar binnen, die zich via de trap naar de 3e etage begaven, alwaar zich de "directie"-vleugel bevindt. Na enkele omzwervingen belanden zij uiteindelijk in de off-shore afdeling. Daar worden de ramen wit geverfd en de deuren afgegrendeld.

Buiten wordt door een gedeelte van de actievoerders gedemonstreerd. Kasten en bureaus worden opengebroken om documentatie materiaal te bemachtigen. Naar alle waarschijnlijkheid werd gezocht naar het z.g. Taiwan-contract of andere voor het RSV-concern "belastende" papieren. Het naar buiten werpen van papieren was in dit gebouw onmogelijk in verband met het feit dat de ramen niet kunnen worden geopend (airconditioning). Door de actievoerders werden veel vernielingen aangericht.

RDM en dit was slechts een gedeelte van de achtergelaten chaos.

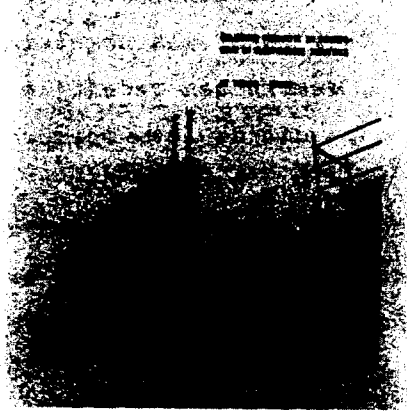
De bezetters - 31 in getal - werden allen aangehouden door de gemeentepolitie van Rotterdam. Drie van hen bleken Franse dienstweigeraars te zijn, die uiteindelijk terug naar Frankrijk zijn getransporteerd.

Drie anderen konden niet worden geïdentificeerd. Van de overigen zijn er dertien vervolgd en in eerste instantie veroordeeld tot vijf maanden (waarvan drie voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar).

In hoger beroep vielen de straffen aanzienlijk lager uit, nl. 6 weken, waarvan 3 voorwaardelijk

NB.: De acties bij RVO/TNO en bij RDM hadden gemeen dat zij allebei begeleid werden - net zoals de actie bij het PMC - door de publicatie, ditmaal door Onkruid-Nijmegen, van een boekje resp. "Hersenen des Doods" en "Handelaren des Doods" geheten, waaruit blijkt dat Onkruid redelijk goed op de hoogte is van de door de defensie-industrie verrichte werkzaamheden.

HANDELAREN DES DOODS

Een interessante bijzonderheid bij de RDM-actie is, dat voor de persverklaring het briefhoofd werd gebruikt van een Geheim gerubriceerd Natostuk dat bij de RVO/TNO actie was buitgemaakt.

MTMC (Military Traffic Management Control - 23 februari 1982

Deze - Amerikaanse - militaire instelling verzorgt en begeleidt transporten van Amerikaans militair materieel t.b.v. de in heel Europa gelegerde Amerikaanse troepen. Zij is gehuisvest in het gebouw van de Nederlandse firma "Kühne en Nagel" in de Rotterdamse haven. Reeds bij acties in 1981 en uit geschriften van Onkruid was geconstateerd, dat het MTMC de belangstelling van Onkruid genoot. De gang van zaken was hier als volgt.

Even voor tien 's-ochtends stoppen een aantal busjes voor de ingang van het terrein, waarna er een honderdtal actievoerders uitstappen, die het terrein opstormen richting ingang MTMC.

Daar wordt met verf en rookbommen gegooid naar het gebouw en naar erbij geparkeerd staande auto's, waarna men het terrein weer afstormt - met medeneming van de kettingen die gebruikt waren om de hekken open te houden, zodat men niet ingesloten kon worden. Vervolgens begeeft men zich in demonstratieve optocht naar het gebouw van de Marechaussee-brigade en daarna

naar het Huis van Bewaring. Bij beide objecten wordt met verf- en rookbommen gegooid. Deze actie was evenals de vorige bedoeld als een "oppakactie", d.w.z. bij de bezetters bevonden zich één of meer totaalweigeraars, die door de Marechaussee werden gezocht.

Doel zowel als begeleiding van de actie - er werden pamfletten verspreid, waarin een redelijke hoeveelheid research was neergeslagen - doen vermoeden dat de actie oorspronkelijk bedoeld was als een bezettingsactie van het MTMC, waarbij dan n.a.w. getracht zou worden documenten buit te maken die aan zouden kunnen tonen dat het MTMC via de Rotterdamse haven ook kernwapens aanvoert of aangevoerd heeft - iets dat Onkruit-Rotterdam in haar geschriften steeds weer poneert.

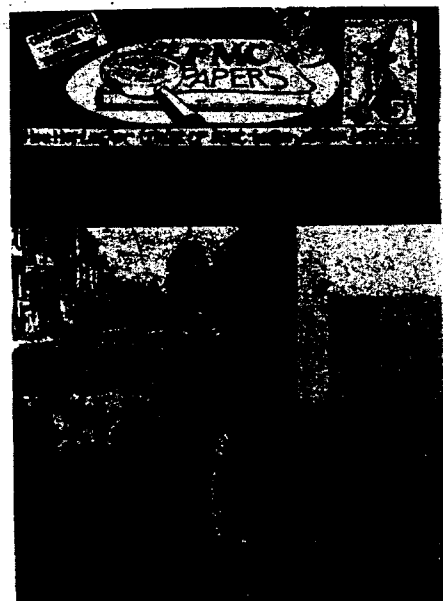
Wellicht heeft de angst voor het optreden van de ME - Dodewaard '81 en Groningen '82 - ervoor gezorgd dat men tijdens de "verzamelingsbespreking" van de actie besloot het oorspronkelijk voornemen: het MTMC bezetten en zich allemaal laten oppakken - zoals een Onkruit-woordvoerder in het Rotterdams Nieuwsblad van 24-2-'82 toegaf - niet heeft uitgevoerd.

Conclusie

Uit het niveau van de door "Onkruit" gepubliceerde geschriften, zoals "De Schoffel", "Het Geweer van je buurman", "de PMC-papers" en de "Hersenen en Handelaren des Doods" valt te constateren dat het intellectuele peil van - in elk geval een aantal - Onkruiters vrij hoog is. Zij zijn getraind in het doen van research en in het spelen met woorden, zodanig dat hun geschriften in elk geval ten genoegen van het "actiewezen" aantonen wat men wil dat ze aantonen. Onkruiters beschikken - terwijl ze gehandicapped worden door de in een vorig kwartaaloverzicht bij de AKB beschreven basisdemocratie en -autonomie - over een goed organisatievermogen en hebben de moed van hun overtuiging ondanks het feit dat zij eigenlijk doodsbenauwd zijn voor de mogelijke consequenties van hun acties voor henzelf.

Binnen "Onkruit" is - net als binnen de rest van het actiewezen - de geweldsdiscussie nog in volle gang. De acties van de nauw met "Onkruit" gelieerde "Willy Wortel met zijn lampjes" evenals de sabotage-actie bij de munitietreinen en de andere onder de noemer "Onkruit" gevoerde acties hebben bevestigd, dat "Onkruit" in feite steeds meer bereid is tot het toepassen van geweld.

In hoeverre de steeds kleiner wordende bereidheid van de overheid tot het tolereren van de aantasting van de openbare orde en veiligheid en in feite van de democratische rechtsorde, een gunstige invloed op de geweldstoepas-

sing zal hebben is op het ogenblik niet te zeggen. Een andere even
plausibele mogelijkheid is dat men onderduikt in het illegale verzet.
Zoals twee actievoerders het onlangs zeiden^{*)}: "Het enige waar wij nog
nee tegen zeggen is tegen stenguns" en "Alles
mag, behalve zeggen hoe het moet".

- - -

^{*)} Haagse Post van 6-3-82:
"De Tegenmaatschappij".

en

!:

PALESTIJNSE TERREURACTIVITEITEN IN WEST-EUROPA

Sedert mei 1981 is er sprake van een niet geringe opleving van Palestijnse terroristische activiteiten in West-Europa. Trieste hoogtepunten in 1981 vormden de moord op de voorzitter van de Oostenrijks-Israëlsche vriendschapsvereniging en de aanslag op de synagoge in Wenen.

Momenteel maken 8 Palestijnse commandobewegingen deel uit van de PLO, te weten: FATAH, PFLP-HABASCH, DFLP, SAIQA, ALF (Arab Liberation Front), PFLP-General Command, PSP (Palestinian Struggle Front) en PLF (Palestinian Liberation Front).

Van deze organisaties heeft in feite alleen het PFLP/HABASCH onlangs van zich doen spreken in West-Europa. De aanslag op een reisbureau in Athene in juli 1981 is het eerste PFLP-wapenfeit sedert 1978.

Opvallend is de betrokkenheid van de Palestijnse radicale splinterorganisatie "ABU-NIDHAL" en de "Arab 15 May Organisation" bij de recente golf van aanslagen.

ABU NIDHAL

ABU NIDHAL is één der oprichters geweest van FATAH. Na de Syrische interventie in Libanon werd door hem de "Black June Movement" in het leven geroepen, welke organisatie hoofdzakelijk aanslagen pleegde op Syrische doelen.

De beide hiervoor genoemde aanslagen van de organisatie ABU NIDHAL in Oostenrijk en een poging tot wapensmokkel door ABU NIDHAL-leden hebben ertoe geleid, dat de tot dusver goede relatie tussen Oostenrijk en de PLO danig verslechterde.

De in verband met de wapensmokkel uitgewezen PLO-vertegenwoordiger in Wenen mocht zelfs niet worden opgevolgd. De organisatie ABU NIDHAL heeft in oktober 1981 de verantwoordelijkheid opgeëist voor de moord op de PLO-man ABU SHARAR in Rome, terwijl zij ook verantwoordelijk wordt geacht voor de moord op PLO-vertegenwoordiger Naim KHADER in Brussel in juni 1981.

"The Arab 15 May Organisation"

Na de dood van WADI HADDAD viel de PFLP-groep-HADDAD uiteen in twee onderdelen, n.l. in het "PFLP-Special Command" en de "Arab 15 May Organisation".

Gesteund door Irak werd sedert mei 1981 door deze organisatie een zevental aanslagen uitgevoerd op Joodse en Israëlische doelen in West-Europa. EL-AL-kantoren vormden in vier gevallen het doelwit. Tweemaal werd er een aanslag gepleegd op een Israëlische diplomatieke vertegenwoordiging.

Bij al deze aanslagen vielen geen slachtoffers. In december 1981 eiste de "Arab 15 May Organisation" de verantwoording op voor een aanslag op een Israëliisch schip voor de haven van Haifa, waarbij 2 doden vielen.

= = =